

Budapesti Gazdasági Egyetem
Külkereskedelmi Kar

**A MINIMÁLBÉR-SZABÁLYOZÁS GAZDASÁGPOLITIKAI
HATÁSA**

**THE IMPACT OF MINIMUM WAGE REGULATION
ON ECONOMIC POLICY**

Konzulens:

Dr. Antalóczy Katalin
főiskolai tanár

Készítette:

Szincsák Gergő László
Nemzetközi gazdaság
és gazdálkodás szak
Levelező tagozat
2019.

TARTALOMJEGYZÉK

ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	- 4 -
ELŐSZÓ	- 5 -
BEVEZETÉS	- 7 -
I. A MINIMÁLBÉR-SZABÁLYOZÁS ELMÉLETI ALAPJAI.....	- 9 -
1.1 A tökéletesen versenyző piac keresleti-kínálati modellje.....	- 9 -
1.2 A monopszón-modell.....	- 10 -
1.3 A keresleti-kínálati modell kritikája a nemzetközi irodalomban.....	- 11 -
1.4 Keynes elmélete a munkaerőpiac tükrében	- 13 -
1.5 A Rehn-Meidner modell	- 15 -
II. A MINIMÁLBÉR-SZABÁLYOZÁS HATÁSAI A GYAKORLATBAN.....	- 17 -
2.1 A minimálbér-szabályozás története.....	- 17 -
2.2 Foglalkoztatás-fókuszú empirikus tanulmányok	- 19 -
2.2.1 A 'Card-Krueger-kutatás'	- 20 -
2.3 A magyarországi 2000-2001-es minimálbér-emelés	- 21 -
2.3.1 A gazdasági szerkezet átalakulása Magyarországon a rendszerváltást követően	- 21 -
2.3.2 A minimálbér-emelés gazdasági hatása	- 23 -
2.4 A 2010 utáni minimálbér-növekedés Magyarországon	- 27 -
2.4.1 A magyarországi gazdaságszerkezet alakulása 1999 és 2017 között	- 27 -
2.4.2 A minimálbér-emelés gazdasági hatása	- 28 -
III. A MINIMÁLBÉR-SZABÁLYOZÁS AKTUÁLIS KÉRDÉSEI	- 30 -
3.1 A dolgozói szegénység és a létminimum.....	- 30 -
3.1.1 A létfenntartáshoz szükséges jövedelem	- 30 -
3.1.2 A dolgozói szegénység	- 31 -
3.1.3 A dolgozói szegénység és a létminimum hazai kapcsolata	- 33 -
3.2 Alkalmazható gazdaságpolitikai megfontolások	- 35 -
3.2.1 A területileg differenciált minimálbér	- 35 -
3.2.2 Közteherkedvezmények és bértámogatások	- 36 -
3.2.3 Szakszervezetek és a kollektív tárgyalások	- 38 -
3.3 A (feltétel nélküli) alapjövedelem	- 39 -
3.3.1 Az alapjövedelmet érintő legfontosabb kérdések	- 40 -
BEFEJEZÉS.....	- 42 -
Érvek a minimálbérre vonatkozó jogszabályok mellett.....	- 42 -

Érvek a minimálbért szabályozó jogszabályok ellen.....	- 43 -
ÖSSZEFOGLALÁS	- 46 -
IRODALOMJEGYZÉK	- 48 -
MELLÉKLETEK.....	- 51 -

ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. ábra – A versenyzői munkaerőpiac alapmodellje	- 9 –
2. ábra – A monopszón munkaerőpiac modellje	- 11 –
1. táblázat – A Card-Krueger-kutatás eredményei a foglalkoztatás tükrében	- 20 -
2. táblázat – A magyarországi vállalatok tulajdonosi megoszlásának változása	- 21 –
3. ábra -A GDP szerkezetének változása 1989-1998 között (%)	- 22 -
4. ábra – A Kaitz-index alakulása Magyarországon 1990-2004 között	-24 -
5. ábra – A minimálbér, a foglalkoztatottság és az infláció alakulása Magyarországon 1992 és 2004 között	- 25 –
6. ábra – Az Kaitz-index alakulása Magyarországon 2005-2017 között	- 28 –
7. ábra – A minimálbér, a foglalkoztatottság és az infláció alakulása Magyarországon 2005 és 2017 között	- 29 –
8. ábra – A létminimum és a minimálbér viszonya	- 33 –
3. táblázat – A magyarországi régiók munkaerőpiacot érintő gazdasági adatai	- 35 -
4. táblázat – Foglalkoztatási ráta Magyarországon végzettség és nemek szerint	- 37–
5. táblázat- Munkanélküliség Magyarországon korcsoportonként 2017-ben	- 37 -

ELŐSZÓ¹

A minimálbér, mint gazdaság szabályozó és társadalomjóléti intézmény az egyik legösszetettebb és hatásait tekintve az egyik legizgalmasabb gazdaságpolitikai kérdéskör, hiszen egyszerre vet fel foglalkoztatási és újraelosztási hatásokat. Ráadásul a közgazdasági modellek munkaerőpiacról vallott nézeteit az empirikus tapasztalat nem feltétlenül támasztja alá. A hagyományos kereslet-kínálati modell a versenyzői munkaerőpiacon az egyensúlyi bérszínvonalat meghaladó minimálbér folyamánként csökkenő foglalkoztatást jósol. A példa nélküli mértékű 2001-es magyarországi minimálbér-emelés azonban ezt nem igazolta vissza. A dolgozat arra keresi a bizonyítékot, hogy ha egy unortodoxnak tűnő gazdaságpolitikai lépés működőképesnek bizonyul a gyakorlatban, akkor azt megismétlődően alkalmazhatja-e gazdaságpolitikai-kormányzat.

A tanulmány első fejezete átfogó képet kíván adni a különböző közgazdasági modellek munkaerőpiacot érintő felfogásáról, fókuszba emelve a minimálbér-változás foglalkoztatási hatásait, emellett bemutatja a gazdaságpolitikai és filozófiai iskolák eltérő megfontolásait a szabályozás kapcsán.

A második fejezet az empirikus tanulmányokra helyezi a hangsúlyt: számos példán keresztül kritizálja, esetenként cáfolja meg az előző fejezetben bemutatott modelleket. Különleges fókuszban mutatja be a magyarországi minimálbér alakulását, kitérve az átlagbérhez viszonyított szintje és az alacsony iskolázottságúak foglalkoztatási szintjével való összehasonlításra. Ezt követően feltárássra kerül a már említett magyarországi – kétlépcsős – drasztikus minimálbér-emelési kísérlet: sorra mutatja be a foglalkoztatásra, az informális gazdaságra, a költségvetésre, a bér- és jövedelemeloszlásra, valamint a vállalatokra kifejtett hatását, de nem feledkezik meg a regionális különbségek bemutatásáról sem.

¹ A dolgozat első kéziratát A minimálbér szerepe a gazdaságpolitikában címmel részt vett a Budapesti Gazdasági Egyetem 2018-ban rendezett Tudományos Diákköri Konferenciáján, valamint II. helyezést ért el a XXXIV. OTDK Gazdaságpolitika és gazdasági növekedés szekciójában. A Rezümé kötetet a Budapesti Gazdasági Egyetem ISBN 978-615-5607-57-8 nyilvántartási számon adta ki.

A harmadik fejezet arra tesz kísérletet, hogy az elméleti és gyakorlati ismeretek birtokában mutassa be napjaink hazai szabályozását és a következmények tendenciáit. Arra is választ próbál találni a szerző, milyen módszerekkel válna fokozhatóvá a pozitív hatások ereje; valamint milyen – akár alternatív – eszközök gátolhatnák a negatív konzekvenciák elszabadulását.

BEVEZETÉS

A minimálbér a legalacsonyabb díjazás, amit a munkáltatók törvényesen fizethetnek a munkavállalóknak, másképpen fogalmazva az a legalacsonyabb árszint, ami alatt a munkavállalók nem értékesíthetik a munkaerejüket. Jóllehet, a minimálbér-szabályozás számos jogrendszerben ismert, mégsem terjedt el egységesen világszerte és lényeges véleménykülönbségek ismertek előnyeiről és hátrányairól. Bevezetésének és emelésének támogatói azzal érvelnek, hogy a minimálbér növeli a munkavállalók életszínvonalát, csökkenti a szegénységet és a társadalmi egyenlőtlenséget, továbbá serkenti a munkavállalási hajlandóságot. Ezzel szemben az ellenzői úgy tartják, hogy gerjeszti a szegénységet és egyben a munkanélküliséget (különösképpen a szakképzetlen és a tapasztalatlan munkavállalók körében), valamint kártékonyan hat a vállalkozásokra azáltal, hogy a minimálbér-emelés árát be kell építeniük termékeik és szolgáltatásaik árába, az emelkedő költségek pedig romboló hatással bírnak a versenyképességre. Habár a keresleti és kínálati modellek a minimálbérré vonatkozó jóléti és foglalkoztatási veszteségeket mutatják, ott, ahol a munkaerőpiac nem tökéletesen rugalmas, a minimálbér növelheti a piac hatékonyságát. A közgazdászok között továbbra is jelentős vita van a minimálbér tényleges hatásáról, ugyanakkor az kétségtelen, a XX. században világhódító útjára indult az intézmény és napjainkra a legtöbb fejlett gazdaságú társadalomban valamilyen formában bevezetésre került.

A dolgozat nem titkolt célja annak alátámasztása, hogy a minimálbér folyamatos és az elemzői várakozásokat jelentősen felülmúló emelése egy a társadalmi jólétet célul kitűző kormányzat kötelessége. A munkaerőpiac ugyanis nem versenyzői árupiac, a kereslet és kínálat érdekérvényesítő ereje között nem áll fenn egyensúlyi kapcsolat. A munkaadók trösztjellegű szereplőként viselkednek, tartósan valós értéke alatt tartva a humán erőforrás bérjövendelmét; eme versenyelőnyüket még kedvezőbb helyzetbe hozza a társadalmi mobilitás tökéletlensége, továbbá a képzetlen és/vagy tapasztalatlan munkavállalók kiszolgáltatott helyzete, ami abból adódik, hogy társadalmi konszenzus alakult ki abban a tekintetben, hogy az egyéneknek kötelességszerűen munkát kell vállalniuk fiziológiai szükségleteik kielégítése érdekében.

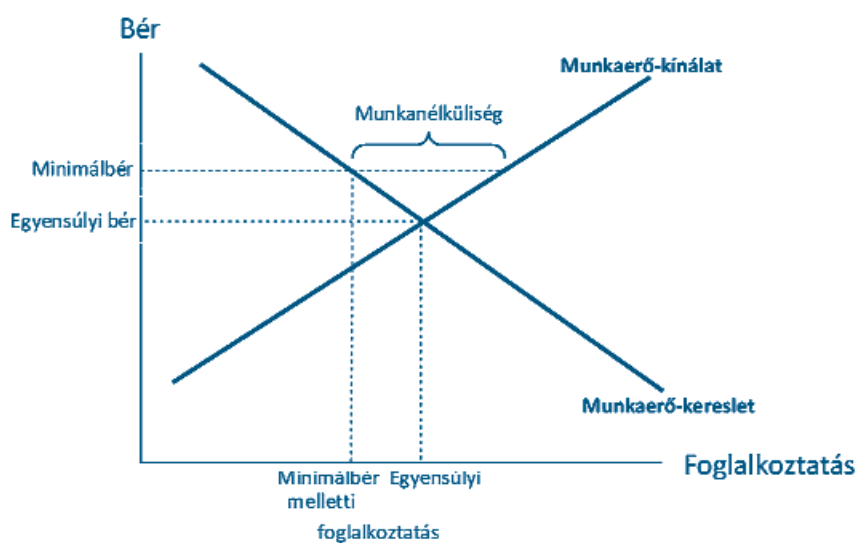
Az esszé bizonyítani kívánja továbbá, hogy nincs érv azon közgazdasági konszenzus fenntartására, ami deklarálja azt a szakmai megegyezést, hogy a minimálbér emelkedése okvetlenül az árak, ezáltal az infláció növekedésével jár együtt. Megfelelő mértékű

minimálbér-szabályozás nélkül ugyanis olyan jogosulatlan extraprofit birtokában maradnak a vállalkozások, amelynek megszerzésére morálisan nem tarthatnának számot, miközben a társadalom alacsony jövedelmű osztályait tartósan a kilátás nélküli perifériára szorítják.

I. A MINIMÁLBÉR-SZABÁLYOZÁS ELMÉLETI ALAPJAI

1.1 A tökéletesen versenyző piac keresleti-kínálati modellje²

A munkaerőpiac keresleti-kínálati modellje szerint a minimálbér emelése csökkenti a minimálbéren javadalmazott munkavállalók foglalkoztatottságát: amikor a magasabb minimálbér a piaci mechanizmusok által létrehozott szint fölé emeli a szakképzetlen vagy kellő tapasztalat nélküli munkavállalók bérszínvonalát, az alkalmazott munkavállalók mennyisége csökken.

1. ábra

A versenyzői munkaerőpiac alapmodellje

(Forrás: Gábor R. István)

E modell szerint a minimálbér a legkevésbé termelékeny (és éppen ezért alacsony jövedelmű) munkavállalókat kiszorítja a munkaerőpiacról. Ebben az esetben a minimálbér-szabályozás hatásai a következők: azok a munkavállalók, kiknek bérei korábban közel voltak ugyan az adható legalacsonyabbhoz, de mégis afelett kerestek, most magasabb fizetést kapnak; míg azok, akiknek a jövedelme nem érte el a szabályozás utáni szintet, elveszítik munkájukat. A vállalkozás költségei a bérek emelkedésével növekszenek, ezért alacsonyabb időráfordítással igyekeznek kompenzálni azokat.: a bérnövekedés hatására a munkavállalók foglalkoztatása drágul a

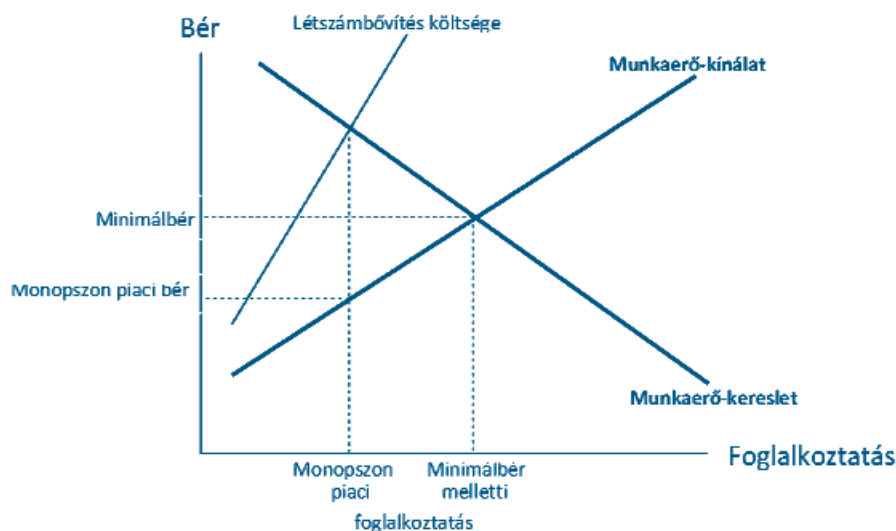
² Mankiw, N. Gregory (2011). Principles of Macroeconomics. South-Western Pub, 6. kiadás

vállalkozások számára, ezért vagy kevesebb munkavállalót alkalmaznak vagy kevesebb időráfordítással kívánják elérni ugyanazt a termelékenységet. A munkaerőpiac keresleti görbéje tehát elmozdul, lefelé és jobbra húzódik. A magasabb jövedelem ugyanakkor vonzóbbá teszi a munkaerőpiacra lépést, ezért kínálati görbe felfelé mozdul. Abban az esetben, ha nincs minimálbér-szabályozás, a modell szerint a bérek egyensúlyi állapotba kerülnek a görbék egymást keresztező pontján. A minimálbér klasszikus árszintként viselkedik a munkaerőpiacon: a sztenderd elmélet szerint az egyensúlyi ár fölé állítva a munkavállalók száma meghaladja a munkáltatók által foglalkoztatni kívánt mennyiséget, ami többlet erőforrást, azaz munkanélküliséget jelent a piacon. A keresleti-kínálati modell értelmében minimálbér-szabályozással az egyensúlyi bérszint fölé állítva az árszínvonalat munkanélküliséget hozunk létre a munkaerőpiacon. Ez abból az egyszerű logikából következik, hogy magasabb jövedelem megszerzése érdekében több ember hajlandó munkát vállalni, ugyanakkor ezt a jövedelemszintet kevesebb vállalkozás képes biztosítani. A vállalatok szelektálni kezdenek, így a legkevésbé képzett, valamint a legkevesebb tapasztalattal rendelkező munkavállalók kiszorulnak a munkaerőpiacról. A minimálbér-szabályozása csak a legalacsonyabb jövedelmi szinteken való foglalkoztatást érinti, a magasabb árszínvonalon alkalmazott munkavállalók helyzete változatlan marad.

1.2 A monopszón-modell³

A keresleti-kínálati modell azt jósolja, hogy a minimálbér emelése segít azoknak a munkavállalóknak, akiknek emelkedik a jövedelme és hátrányosan érinti azokat, akik kiszorulnak a munkaerőpiacról, amint a vállalatok csökkentik a foglalkoztatás mértékét. A minimálbér intézményének támogatói szerint a helyzet sokkal bonyolultabb, mint a fenti modell. Az egyik tényező, ami árnyalja a képet az, hogy a munkaerőpiacon monopólium alakul ki abban a tekintetben, hogy a munkaadóknak kellő piaci ereje van a bérek meghatározásában, és ezzel együtt önös szándéka annak alacsonyan tartásában. Ezért a külső szabályozás jótékony hatással bírhat a foglalkoztatottságra.

³ Boal, William M.; Ransom, Michael R. (1997). Monopsony in the Labor Market. *Journal of Economic Literature*, 86-112. oldal, március

2. ábra

A monopszón munkaerőpiac modellje

(Forrás: Gábor R. István)

A munkaerőpiaci monopóliumot abban az értelemben kell felfogni, hogy a munkáltatók és a munkavállalók között aszimmetrikus az információhoz jutás lehetősége, nem tökéletes a társadalmi mobilitás, továbbá egyéb munkaerőpiaci tényezők is úgy torzítják a felek viszonyát, hogy nagymértékű bérmegtakarító hatalmat és helyzetet biztosítanak a legtöbb vállalkozásnak. Ez a modern közgazdasági elmélet azt feltételezi, hogy bár a túlzott minimálbér növelheti a munkanélküliséget, az ésszerű minimálbér növeli a foglalkoztatást, serkenti a növekedést és a hatékonyságot. A munkaerőpiac ugyanis olyan egyoldalú árupiac, ahol a munkavállalóknak tartósan alacsony az alkuerejük. Azonban, ha az alacsonyabb jövedelmű munkavállalóknak növekszik az elkölthető bevétele, az hatékonyan ösztönzi az aggregált keresletet az áruk és a szolgáltatások iránt.

1.3 A keresleti-kínálati modell kritikája a nemzetközi irodalomban

Az 1.1 alfejezetben bemutatásra került a versenyzői munkaerőpiac keresleti-kínálati modelljének az a végkövetkeztetése, miszerint a minimálbér emelése negatív hatással bír a foglalkoztatásra. Számos jelenkori közgazdász művéből azonban kiviláglik, hogy ez a modell inkohérens. Michael Anyadike-Danes és Wynne Godley például egyetértenek abban, a tankönyvi modell gyakorlatba ültetése nem lehetséges és hogy empirikus

bizonyíték aligha létezik az alátámasztására⁴. Graham White odáig megy, hogy azt állítja, a minimálbér csökkentése által nem növelhető a munkaerőpiaci rugalmasság⁵.

Gary Fields úgy tartja a minimálberről szóló sztenderd tankönyvi modell kétértelmű, ám a hagyományos elméleti értelmezés – helytelenül - csak az egyszektoros piacot méri. Ezzel szembe állítja azt a kétszektoros piacot, ahol a kínálati oldalon megjelennek az önfoglalkoztatók (ideértve a szolgáltatásban és a mezőgazdaságban önálló vállalkozóvá váló potenciális munkavállalókat), valamint az alacsony jövedelmű foglalkoztatottak, ahol a két szereplő közötti mobilitás nem csak hogy lehetséges, de természetes is. Ezzel a modellel Fields azt bizonyítja, hogy a minimálbér-emelés nem csökkenti a foglalkoztatás mértékét⁶.

A munkaerőpiacot egy alternatív nézőpontból vizsgálva az alacsonyjövedelmű munkaerőpiac olyan monopszón versenyként jellemezhető, ahol a vevők (munkáltatók) jelentősen nagyobb piaci erővel rendelkeznek, mint az eladók (munkavállalók). Ez a monopszónikus helyzet abból adódik, hogy a munkáltatók tudatosan (vagy az önértékvényesítés miatt tudattalanul is) összejátszanak, de más természetes tényezők is szegmentálják a piacot, mint például a munkakeresési és információs költségek, a tökéletlen mobilitás és más személyhez kötődő elemek. Ebben a modellben a keresleti és kínálati grafikon nem igazolja vissza a munkaerő-mennyiség és a bérrány fentebb megismert összefüggéseit. Ennek az az oka, hogy míg a felfelé irányuló, emelkedő aggregált munkaerőkínálat változatlan maradna, a kínálati és keresleti diagrammon feltüntetett munkaerőkínálati görbe helyett egy meredekebben lejtő függvény jönne létre, ami alacsonyabb bérszintet eredményezne, mint a verseny alatt. Ez a piac kudarcának az a példája, amikor a munkavállalókat a marginális értéküknél kisebb mértékben fizetik meg. A monopszón felvetés az, hogy a megfelelően meghatározott minimálbér nemcsak a béreket növelheti, hanem a foglalkoztatást is. Ez a felfogás a minimálbér szerepét az antitroszt politikák szabályozási eszközei közé sorolja.

Egy másik ok, amiért a minimálbér nem befolyásolja a foglalkoztatást bizonyos iparágakban az, hogy a vállalkozás által előállított termék iránti kereslet rendkívül

⁴ Anyadike-Danes, Michael; Godley, Wynne (1989). Real Wages and Employment: A Spectical View of Some Recent Empirical Work. The Manchester School.

⁵ White, Graham (2013): The Poverty of Conventional Economic Wisdom and the Search for Alternative Economic and Social Policies. The Drawing Board: An Australian Review of Public Affairs. május

⁶ Fields, Gary S. (1994). The Unemployment Effects of Minimum Wages. International Journal of Manpower.

rugalmatlan. Így, ha a vállalatvezetés kénytelen a béremelésre, azt tovább tudja hátrítani a fogyasztókra, mivel a keresletrugalmatlan termékek eladásai nem függenek azoknak az áráról. Paul Krugman közgazdász felteszi a kérdést, miért nem fizetett a vállalkozás magasabb bért a minimálbér hiányában?⁷ A válasz megtalálása a piac többi szereplőjéhez való igazodás és az extra profithoz jutás lehetősége között kell keresni.

Alan Blinder további lehetséges magyarázatokkal szolgál annak az alátámasztására, hogy a minimálbér nem befolyásolja a foglalkoztatást: a magasabb bérek fékezik a fluktuáció mértékét, ami így a vállalat toborzási és képzési költségeit fogja vissza; továbbá az sem elhanyagolható szempont, hogy a minimálbéren foglalkoztatott munkavállalók bértömege olyan csekély, hogy azt egy prosperáló vállalatnak el kell tudnia viselnie⁸.

Ez utóbbi szempont, tehát hogy a minimálbéren alkalmazott munkavállalók foglalkoztatása, tehát a bérterhe milyen arányban növelné a munkaadók terheit ahhoz viszonyítva, mintha a minimálbér nem került volna bevezetésre, a Kaitz-indexszel szemléltethető. Az index a bruttó (ritkább esetben nettó) minimálbért veti össze a bruttó (vagy nettó) mediánkeresettel.

Az emelkedő index azt jelenti, hogy a legalacsonyabb adható jövedelmek közelítenek az átlagos bérszinthez: minél magasabb az értéke, annál valószínűbb, hogy tovagyűrűző hatást fejt ki a magasabb bérkategóriákra. A mutató mögött álló elmélet szerint minél magasabb az értéke, annál magasabb a teljes munkaerőpiac bérindexe. A fentebb bemutatott közgazdasági iskolák álláspontjától függően ez különböző irányú tovagyűrűző hatást fejt ki az adóelkerülés mértékére, a foglalkoztatottak számára, az inaktív, de munkát vállalni szándékozók elhelyezkedési esélyére, valamint az áremelkedés szintjére.

1.4 Keynes elmélete a munkaerőpiac tükrében⁹

Minden modellállítás alapja annak a meghatározása, mely tényezőket tekintjük adottknak és melyeket változóknak; utóbbiaknál ráadásul érdemes különbséget tenni a felállítani szándékozott rendszertől függetlenül, illetve függő módon változó elemek között. Jellemzően adottságként tekintünk a munkaerőkínálat mennyiségére és

⁷ Krugman, Paul (2013). Economics. Worth Publishers.

⁸ Blinder, Alan S. (1996): The \$5. 15 Question. The New York Times., május 23.

⁹ Keynes, J.M. (1965): A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest

képzettségi szintjére, a termelésbe vonható materiális erőforrások mennyiségére és minőségére, az azt feldolgozó technológia fejlettségi szintjére, továbbá ide soroljuk a felhasználók szükségleteit és igényeit, a fogyasztási szokásokat és azt, milyen fokú a verseny. Itt említjük még a társadalmi-gazdasági szerkezetet és annak a gazdaságpolitikai eszközrendszernek a működését, ami javak, a nemzeti jövedelem újraelosztását biztosítja. Ezek az adottságok befolyásolják, de nem determinálják a független változókat, úgymint a fogyasztási hajlandóság, a kamatláb és a tőke határhatékonysága. A harmadik csoportba két tényező sorolható, a foglalkoztatás mértéke, valamint a bérben kifejezett nemzeti jövedelem.

A foglalkoztatottság változása három módon képes befolyásolni a tőke határhatékonyságának függvénygörbéjét: a növekedés változatlan bérek és árak mellett is emeli a termelés értékét; emellett a bér is növekedhet a foglalkoztatás fokozódásával; valamint az árak emelkedésével is együtt járhat a termelékenység növekedése. Az egyensúlyhelyzetet tehát számos úgynevezett visszahatás befolyásolja és módosítja.

A fogyasztási határhajlandóság változása a termelés változásával, valamint a foglalkoztatottsági szint változásával magyarázható adott technológiai fejlettségi szint mellett. A reáljövedelem növekedése fokozza a szabadon elkölthető jövedelem mennyiségét, csökkenése pedig ellentétes hatást vált ki. Másképpen fogalmazva: foglalkoztatottság növekedésekor nő a fogyasztás mértéke, zsugorodásakor pedig csökken. A foglalkoztatottság változásakor a nominális bérek azonos irányú, de kisebb mértékű változása figyelhető meg: a munkavállaló ugyanis nem jól ismeri fel, milyen mértékben javult az alkupozíciója a foglalkoztatottság javulásával; ugyanakkor az is igaz, hogy a mutató romlása esetén nem tapasztalnak bércsökkenést, mindössze a jövedelem-növekedés elmaradását. Fontos látni, hogyha a munkaerőpiacról kiszorultak közötti verseny a nominális jövedelem nagyfokú esését eredményezné, akkor nem alakulhatna ki a piacon egyensúlyi árszint – kizárólag teljes foglalkoztatottság esetén. A munkanélküliek munkaerőpiacra lépésének harca okozta lehetséges nominális bérszintromlás az egyik magyarázata a keynesi közgazdászok minimálbér-pártoló felfogásának.

Amennyiben a tőke várható hozama vagy a piaci kamatláb mértéke változik, akkor a beruházások mértékének változása lesz megfigyelhető a tőke határhatékonyságának függvénygörbéjén keresztül. Elégtelen hozamkilátások nem az árak csökkenését, hanem a termelés volumenének alkalmazkodását vetítik előre. Abban az esetben, amikor adott árszínvonalon a kereslet kisebb, mint az teljes foglalkoztatottság esetén volna, akkor a

kibocsátás ehhez a kereslethez igazodik, ami munkanélküliséget eredményez. A keynesi felfogás itt látja az állam szerepét a pótlólagos kereslet/beruházás generálásával stabilizálni a piaci egyensúlyt.

Globalizálódó világunkban, ahol az infokommunikációs technológia és az automatizálás miatt a humánforrás egyre gyorsuló ütemben szorul ki a termelésből, illetve a termelővállalatok könnyen és gyorsan települnek át az alacsony bérköltségű térségekbe a munkaerőpiacon az általános egyensúly hiánya a jellemző. Keynes az állam kirovó-újraelosztó szerepének fokozásán, a jövedelempolitikai eszköztár erőteljes alkalmazásán keresztül látja a gazdasági ciklikusság okozta munkanélküliség orvoslását.

1.5 A Rehn-Meidner modell¹⁰

A Rehn-Meidner modell egy gazdaság- és bérpolitikai elmélet, amelyet 1951-ben két svájci szakszervezeti közgazdász kutatói csoportja fejlesztett ki. A négy fő elérendő cél az alacsony infláció, a teljes foglalkoztatás, a nagy gazdasági növekedés és a jövedelmi egyenlőség elérése. A modell a keynesi fiskális közgazdaságtan, a reálbér-növekedés, az aktív munkaerő-piaci gazdaságpolitikák és az állami beavatkozás közötti kölcsönhatáson alapul. A cél az volt, hogy az üzleti ciklus részeként pozitív spirál alakuljon ki – a keynesi elméletnek megfelelően – úgy, hogy a széleskörűen beavatkozó jóléti állam és a hazai kereslet fenntartását célzó állami beruházások a gazdasági ciklusok mellett, illetve azok ellenére biztosítják a munkaerő biztonságát és a tőke stabilitását mind a vállalkozások, mind az állampolgárok, a fogyasztók számára. A modell azáltal, hogy elősegíti az alacsony inflációt megakadályozva a bér-ár-spirálok kialakulását, ezáltal erősíti a szakszervezetek reálbérnövelés-követeléseit a termelékenység emelkedésével összhangban. Mindez a jóléti állam szerepvállalásával a szociális programok hatásaival párosulva növeli a vásárlóerőt és a fogyasztói bizalmat, ami a növekvő általános kereslethez és egy általános, önmagát gerjesztő növekvő gazdasági ciklushoz vezet. A magas növekedési ütem a teljes foglalkoztatottság felé nyit utat, amit a progresszív adórendszer és a vagyoni újraelosztás is ösztönöz, hiszen mindez serkenti az általános vásárlóerőt és biztosítja a jövedelmi egyenlőséget.

¹⁰ Lennart Erixon (2008): The Rehn-Meidner model in Sweden: its rise, challenges and survival. Department of Economics, Stockholm University

A modell kimondja, hogy a piacon nyereséges vállalkozásokat a szolidaritási bérpolitika felé kell tolni: a reálbérek emelkedésével elősegítve a termelékenység növekedését, másképpen a termelési kapacitások bővülését és a jövedelmezőség biztosítását a jövedelmi struktúra átalakításával előmozdítva. Mindezen tényezők egyszerre ösztönzik a termelés robotizálását és automatizálását, ezek a közvetett eszközök pedig jobb munkakörülményeket teremtenek, így a betegszabadságok csökkentése révén a termelékenység növelését segítik elő.

Az aktív munkaerőpiaci politikák azáltal növelik a vállalati termelékenységet, hogy az általános keresletet gerjesztik a reálbérek, a vásárlóerő növelése által. Az így emelkedő nyereség ösztönzi a vállalatokat, hogy termelési kapacitásaik bővítésébe fektessenek be, részben azért, hogy tovább-növeljék a jövedelmezőséget, részben pedig a növekvő kereslet kielégítése érdekében. Az ilyen típusú gazdaságpolitikai beavatkozásra példa az olyan adókedvezmények nyújtása, ami olyan adókedvezményeket biztosít, ami a vállalatok kutatás-fejlesztési tevékenységeit serkenti az olyan típusú ráhatásokkal szemben, ami a tőkenyereség, az osztalékfizetés bővülését biztosítaná. Ez utóbbiak ugyanis azt kockáztatják, hogy a kiélezett vállalati versenyfutásban számos cég elveszíti produktivitását, ami negatív irányú gazdasági ciklusok kialakulását indikálná a kialakuló fizetésképtelenség, a csődök által.

A növekvő reálbérek biztosítják a magas termelékenységnövekedést, ezáltal a teljes foglalkoztatást és a jövedelmek egyenlő eloszlását; miközben az infláció elszabadulását a szakszervezetek és a gazdaságpolitikai döntéshozók közötti kollektív tárgyalásai során meghozott jövedelempolitika fékezi. Ez utóbbi biztosítja, hogy a reálbérek emelkedése ne lépje túl a termelékenység növekedését és eközben a társadalmi egyenlőség kialakulását a szociális juttatások, a javuló munkakörülmények, a munkaidő fokozatos csökkenése és a foglalkoztatási biztonság segíti elő.

II. A MINIMÁLBÉR-SZABÁLYOZÁS HATÁSAI A GYAKORLATBAN

2.1 A minimálbér-szabályozás története¹¹

A gazdaságpolitikai kormányzatok azon törekvései és intézkedései, amik a béreken keresztül, illetve azok révén igyekeznek védeni a foglalkoztatottakat a munkáltatóktól, a munkásmozgalmak XIX. század végi – XX. század eleji társadalmi sikereivel egyidőben jelennek meg. A világon először Új-Zélandon alkottak nemzeti minimálbér-szabályozó jogszabályt 1894-ben. A legalacsonyabb jövedelmi helyzetűek, valamint a legkiszolgáltatottabbak védelmére hivatott törvénykezési gyakorlat gyorsan hódító útjára indult: 1896-ban az ausztráliai Victoria állam módosította úgy a kereskedelmi és iparüzési regulációt, hogy egy négyévre dedikált kísérlet részeként hat iparágban írt elő alapfizetést, amit egy úgynevezett bértanács állapított meg. Az intézkedés eredményeinek köszönhetően 1904-re már 150 különböző iparágat köteleztek a jogszabály átvételére és betartására. A bértanácsok sikerességét az is mutatja, hogy 1902-ben Dél-Wales és Nyugat-Ausztrália szövetségi államokban is megalakultak a hasonló testületek. (Korát igencsak meghaladó szellemiségről tanúskodik az 1907-ben meghozott Harvester-döntés, ami kalkulált egy férj, annak felesége és az általuk nevelt két gyermek „kényelmes megélhetéséhez” szükséges jövedelemmel.)

Az óceániai külbirtokok minimálbérre vonatkozó szabályainak sikerességéből a következtetéseket levonva a nagy-britanniai liberális párt is a szociális reformok, ezen belül az alpbér meghatározásának pártjára állt. A Winston Churchill vezette Kereskedelmi Testület 1909-ben hozott intézkedést olyan tanácsok felállításáról, amik iparági minimálbér-kritériumok meghozataláról dönthettek. A rendelkezés célja az volt, hogy azokon a területeken, ahol a nők munkavállalói jelenléte kiemelkedő vagy a munkaerő kínálat meghaladja a keresletet, esetleg a szükséges készségek hiánya tapasztalható, ott a minimálbér szintjének meghatározásával igyekezzenek megvédeni a munkadói oldal túlerejével szemben a foglalkoztatottakat. Eleinte négy ágazatot soroltak védelem alá: a lánc-, készruha- és papírdobozgyártást, valamint a csipkekészítést; ezeket követték a szénbányászat, az üreges áruk gyártása, az ingek készítése, valamint az élelmiszertartósítás. 1917-ben a béralapokról döntő úgynevezett Whitney-tanácsok már 41 iparágban vannak jelen és a nem csupán a jövedelmekről döntenek, hanem a

¹¹ Waltmann, Jerold (2000): The Politics of the Minimum Wage. University of Illinois Press.

munkahelyi biztonság, a szociális ellátás és a szükséges oktatás kérdéseiről is. Lloyd George volt az élharcosa annak a gondolatnak, hogy a mezőgazdasági munkavállalókat is illesse meg a minimálbér; küzdelmét 1924-ben koronázta siker. Az intézkedések hatására jövedelmük több mint 20 %-kal emelkedett, foglalkoztatottságuk azonban 6,5 %-kal csökkent. A minimálbér a szegénységből sok mezőgazdasági munkáscsaládot emelt ki, akik továbbra is foglalkoztatásban maradtak, azonban jelentősen csökkentették az agrártermelők nyereségét. A Nagy Gazdasági Világválságot követően megváltozott a legalacsonyabb jövedelműek szociális megsegítéséhez való hozzáállás: minimálbér-szabályozás helyett az alacsony jövedelmű rétegek családi támogatása egyes nézetek szerint a munkaerőpiac torzítása nélkül enyhíti a szegénységet. 1945-ben a szakszervezetek a Munkáspárttal összefogva végül ez utóbbi perspektívát juttatták érvényre és tulajdonképpen ezen szellemiség határozza meg azóta is a nagy-britanniai gazdaságpolitikát.

Az Európai Unió 18 tagállamában van állami (nemzeti) minimálbér. Svédországban, Norvégiában, Dániában, Finnországban, Ausztriában, Olaszországban és Cipruson nem létezik a minimális bérekre vonatkozó törvény, de a munkáltatói érdekképviseletek és a szakszervezetek kollektív ágazati tárgyalások útján határozzák meg a legalacsonyabb adható jövedelmet. Németországban 2015 január 1-én lépett hatályba a szövetségi általános minimálbért szabályozó törvény, ami bruttó 8,5 €/munkaóra értékben határozta meg azt.

Ahogy az I. fejezetben bemutatásra került, látható, hogy a közgazdászok nem értenek egyet abban, milyen hatásokkal járhat a minimálbér bevezetése a gyakorlatban. A nézeteltérés mértéke általában attól függ, hogy a munkaerőpiac kereslete és kínálata milyen mértékben rugalmas, illetve, hogy a piac milyen mértékben különbözik a tökéletes versenyt modellező prognózistól. A különböző tanulmányok a minimálbér hatásának széleskörű aspektusaival foglalkoznak. Vizsgálják a foglalkoztatási hatásokat; a bérek és jövedelmek eloszlását a különböző jövedelmű munkavállalói csoportok körében; a munkahelyi képzések és oktatásokra gyakorolt hatást; az árakra és a nyereségre kifejtett effektust; valamint a költségvetésben bekövetkezett változásokat.

2.2 Foglalkoztatás-fókuszú empirikus tanulmányok

Az 1990-es évek közepéig általános konszenzus uralkodott az akadémiai közgazdászok között arról, hogy a minimálbér intézménye negatív hatással van a foglalkoztatás mértékére, különösképpen a fiatal és alacsony képzettségű munkavállalók körében. A sztenderd versenyzői keresleti-kínálati modell mellett úgy tűnt, hogy az empirikus tapasztalat is alátámasztja ezt a nézetet. Brown 1983-as tanulmányában arra a megállapításra jutott, hogy a minimálbér 10 százalékos emelkedése 1-3 %-os csökkenést eredményez a húsz év alattiak foglalkoztatásában. A keresleti-kínálati diagram várakozásaival ellentétben azonban a munkanélküliségi rátát nem befolyásolja, mert bizonyos mértékű jövedelem alatt a fiatalok egyszerűen nem bocsájtják áruba munkaerejüket. A 20-24 év közötti munkavállalók körében azonban már kimutatható egy kismértékű, de statisztikai értelemben értékelhető növekedés a munkanélküliségi arányszámot tekintve.¹² Wellington 1991-ben folytatta a Brown által elkezdett munkát, a vizsgálatba bevonva az azóta eltelt évek adatait és hasonló következtetésre jutott: a minimálbér 10 %-os emelkedése 1 %-kal csökkenti a foglalkoztatás mértékét a húsz éven aluli munkavállalók körében, de nincs kimutatható hatással a fiatal felnőttek munkanélküliségére.¹³

Joseph Sabia és Robert Nielson tanulmánya arra a megállapításra jutott, hogy a minimálbér-emelkedés ugyan nincs szignifikáns hatással a személyek egyéni pénzügyi, lakhatási, egészségügyi, élelmiszerhez jutási helyzetére, de jelentős bevételekhez juttatják az állami költségvetést, ami a szociális háló fejlesztését teheti lehetővé¹⁴.

A The Economist 2013 decemberében arról értekezett, hogy a nem túl magas minimálbér amellet, hogy növelheti a jövedelmeket, nincs negatív hatással a munkahelyek számára. Az egyesült államokbeli minimálbér 38 %-a az átlagbéreknek, ami a fejlett országok között az egyik legalacsonyabbnak számít. A kutatások itt nem mutatnak negatív hatást a foglalkoztatásra nézve. Ezzel szemben az olyan rugalmatlan munkaerőpiacon, mint a

¹² Brown, Charles; Gilroy, Curtis; Kohen, Andrew (1983): Time-Series Evidence of the Effect of the Minimum Wage on Youth Employment and Unemployment. The Journal of Human Resources. 18. sz.l

¹³ Wellington, Alison J. Effects of the Minimum Wage on the Employment Status of Youth (1991): An Update. The Journal of Human Resources. 26. sz.l

¹⁴ Sabia, Joseph J.; Nielsen, Robert B. Can Raising the Minimum Wage Reduce Poverty and Hardship? Employment Policies Institute. (2012)

franciaországi, ahol a minimálbér 60 %-a az átlagbéreknek, szignifikáns hatást fejt ki elsősorban a fiatalok munkanélküliségére¹⁵.

2.2.1 A 'Card-Krueger-kutatás'¹⁶

A minimálbér-emelés foglalkoztatási hatásait vizsgáló kutatások közül az egyik talán legismertebb, a Card és Krueger közgazdák által vitt tanulmány, ami a döntően munkatapasztalat nélküli, releváns képzettséget nem igénylő munkakörökre kifejtett hatását vette górcső alá. A kutatás tárgya New Jersey államban 1992. április 1-én bekövetkezett minimálbér emelés¹⁷, illetve annak a foglalkoztatásra gyakorolt hatása a gyorsétteremláncokban, összevetve a szomszédos Pennsylvániával, ahol az elérhető legalacsonyabb jövedelem mértéke változatlan maradt.

	Teljes munkaidőben foglalkoztatott létszám a gyorséttermekben	
	New Jersey államban	Pennsylvania államban
Emelés előtt	20,4	23,3
Emelés után	21,0	21,2

1. táblázat

A Card-Krueger kutatás eredményei a foglalkoztatás tükrében

(Forrás: Card-Krueger. Saját szerkesztés.)

A keresleti-kínálati diagram sztenderd modelljétől eltérő eredményre jutottak. New Jerseyben a foglalkoztatás mértéke statisztikailag értelmezhető mértékben növekedett, miközben a másik államban csökkent. A szerzőpáros 1995-ben megjelent *Myth and Measurement: The New Economics of the Minimum Wage* című könyvükben azt állítják, hogy a minimálbér-szabályozásnak foglalkoztatásra gyakorolt hatásai elenyészők, már ha egyáltalán léteznek.¹⁸

¹⁵ The logical floor. *The Economist*. 2013 december 14.

¹⁶ Card, David; Krueger, Alan B. (1994): *Minimum Wages and Employment: A Case Study of the Fast-Food Industry in New Jersey and Pennsylvania*. *The American Economic Review*. 84. sz.

¹⁷ Drámai mértékben, 4.25 \$-ról 5.05 \$-ra emelkedett a minimálbér mértéke, ami 18,8 %-os növekedés.

¹⁸ Card, David; Krueger, Alan B. (1995): *Myth and Measurement: The New Economics of the Minimum Wage*. Princeton University Press

2.3 A magyarországi 2000-2001-es minimálbér-emelés

2.3.1 A gazdasági szerkezet átalakulása Magyarországon a rendszerváltást követően¹⁹

Az 1989-1990 fordulóján a közösségi tulajdonon alapuló állampárti rendszerből a vegyestulajdonlást preferáló (az állami tulajdon mellett a magántulajdon erőteljes jelenlétét szorgalmazó) piacgazdaságba történő átmenet szükségszerűen a tulajdonosi szerkezet változásával járt együtt Magyarországon.

Év	Vállalkozások száma		Foglalkoztatott létszám		Jegyzett tőke		Hozzáadott érték		Hozzájárulás a GDP-hez (%)	
	1992	1998	1992	1998	1992	1998	1992	1998	1990	1998
Közösségi	8,4	0,5	51,9	6,3	65,6	10,7	55,7	4,7	76	23
Hazai magán	80,9	82,7	40,8	68	24,2	50	34,5	48,4	23	51
Külföldi	10,7	16,7	7,3	25,7	10,2	39,3	9,8	46,9	1	26

2. táblázat

A magyarországi vállalatok tulajdonosi megoszlásának változása

(Forrás: Oblath Gábor-Pula Gábor hivatkozott tanulmánya. Saját szerkesztés.)

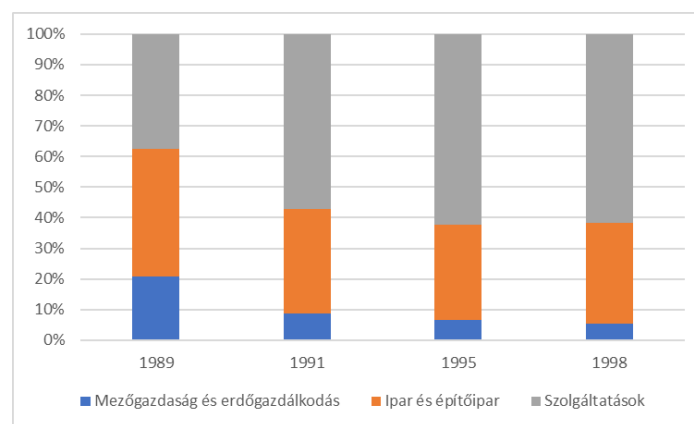
A rendszerváltozást követő évtized a vállalati szektorban radikális mértékű átalakulással járt együtt: az állami tulajdonú vállalatok foglalkoztatásban, hozzáadott értékben, GDP-hez való hozzájárulás mértékében értékelt szerepe drámaian csökkent, ezzel párhuzamosan a hazai magántulajdonú és a külhoni illetékességű vállalatok térnyerésének lehetünk szemtanúi. A 2.3.1.1 táblázat adatai arról árulkodnak, hogy míg az előbbiek a fő foglalkoztatókká váltak, addig a jegyzett tőke és a hozzáadott érték tekintetében az utóbbiak jártak az élen.

A tulajdonosi szerkezetben látható nagyarányú eltolódás a termelés ágazati struktúrájában is látványos módon jelentkezik és belső szerkezete szintén nagymértékben átalakul.²⁰

¹⁹ Oblath Gábor-Pula Gábor (2000): Makrogazdasági folyamatok és szerkezeti átalakulás a kilencvenes években Magyarországon. Társadalmi riport 2000, 46-78. o.

²⁰ Freid Mónika-Holka Gyula (2011): A társadalmi-gazdasági változások néhány vonása az elmúlt 20 évben (1989-2009). Statisztikai Szemle, 89. évfolyam, 1. szám, 20-49. o.

A mezőgazdaság nemzeti össztermékhez való hozzájárulása a politikai földcsuszamlást követően azonnal kétötödére (20,8 %-ról 8,6 %-ra) zuhan, majd 1998-ig hozzávetőleg további harmadával csökken, ezzel egyidőben az alig kimutatható erdőgazdálkodáson túl a tőkeigényes állattenyésztés visszaszorulása mellett a nagy idénymunkaerőt igénylő növénytermesztés javára módosul. Rendszerváltás előtti kiemelkedő külgazdasági szerepét pedig a felvevő piac (értsd: a KGST) összeomlása miatt elveszíti. Megállapítható, hogy a különböző földvédelmi szabályozások miatt a külföldi tőke megjelenése csak korlátozott volt az ágazatban.

3. ábra

A GDP szerkezetének változása 1989-1998 között (%)

Forrás: KSH. Saját szerkesztés.

A szocialista tervgazdálkodásra épített ipar a struktúraváltást követően látványosan leépült (aránya a nemzetgazdasághoz való hozzájárulásban 41,8 %-ról 34,3 %-ra csökkent és alig alatta tartósan stabilizálódott), de a külföldi tőke erőteljes megjelenése és ezzel együtt a technológiai megújulás az ipart ismét a gazdasági növekedés indikátorává tette. Az alacsonyabb humán erőforrást igénylő (magasabb technológiai színvonalú) termelési mód miatt azonban a szektor munkaerősükséglete nem követte termelékenységének növekedését. Fontos megjegyezni, hogy a hazai tulajdonú kisvállalatok térnyerése a külföldi tulajdonú gazdasági társaságok beszállítói láncába csatlakozásával vált lehetségessé.

A szolgáltatás szektor nemzetgazdasági részarányának növekedése (a rendszerváltás előtti 37,4 %-ról egy évtized alatt 60 % fölé emelkedett) két tényezőnek köszönhető: a kereskedelemben a multinacionális láncok agresszív és tőkeerős megjelenésével; továbbá

az addig nem létező üzleti szolgáltatási szféra gyors ütemű térhódításának köszönhetően nagyarányú foglalkoztatókká is váltak.

A piacgazdaságba történő átmenet Magyarország gazdasági nagytárait eltérő módon és mértékben érintették, s ez a munkaerőpiaci hatásokban is szembetűnő következményekkel járt. Az ipari foglalkoztatás változása súlyos munkanélküliséget okozott Észak-Magyarországon és Dél-Dunántúlon, a mezőgazdaságban végbement átrendeződés pedig az Észak-Alföldön és a Dél-Alföldön járt negatív foglalkoztatási hatással. A külföldi tőke ipart serkentő megjelenése a Nyugat-Dunántúl, a Közép-Dunántúl és Közép-Magyarország foglalkoztatottságára gyakorolt jótékony hatást, ez utóbbira a szolgáltatási szektor dinamikus kiépülése is kedvezően hatott. A területi differenciálódás azzal járt együtt, hogy a Budapest és Győr központú statisztikai régiók gazdasági ereje és ezzel párhuzamosan munkanélküliségi és foglalkoztatottsági mutatója az országos átlaghoz képest kedvező képet mutatott, a Székesfehérvár-Veszprém dominanciájú terület az átlagos értékeket produkálták, míg a Pécs, Szeged, Debrecen és Miskolc vezette egységek attól jóval leszakadva szerepeltek.

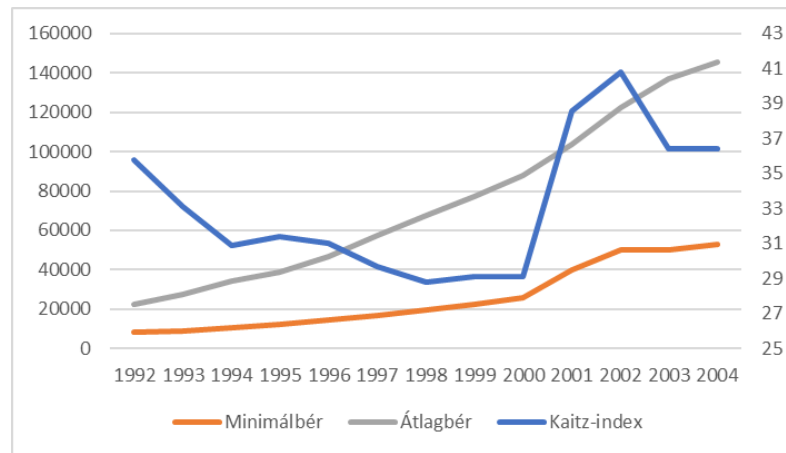
2.3.2 A minimálbér-emelés gazdasági hatása

A kötelező minimálbér intézménye Magyarország legújabb-kori történelmének hozadéka. A minden munkaadóra és teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalóra egységesen érvényes szabályozást 1989-ben fogadta el az Országgyűlés. A mindenkori mértékét egy háromoldalú, a munkaadói és munkáltatói oldal mellett a kormányzat képviselőiből álló egyeztetőforum fogadta el egészen 1998-ig, az első Orbán-kormány beiktatásáig, amikortól a törvényhozói hatalom egyoldalú rendelete nyomán került végrehajtásra.

Bevezetésének évében a legalacsonyabb adható bér a mediánbér alig 35 %-át tette ki, majd ez az érték a következő tíz évben folyamatosan csökkent 28 %-ra. A magyar gazdaságpolitikai kormányzat az évezred fordulóján a fejlett gazdaságú országok körében példanélküli lépésre szánta el magát: 2001 január 1-én 25.500 HUF-ról 40.000 HUF-ra, majd egy évvel később 50.000 HUF-ra növelte a minimálbér mértékét. A Kaitz-index 43 %-ra emelkedett. Mi állhatott e váratlannak tűnő döntés hátterében?

A 4. ábra felületes elemzéséből úgy tűnhet, mintha a rendszerváltást követő évek igazolnák a versenyzői munkaerőpiac dogmáit: az emelkedő minimálbér évről évre

csökkenő foglalkoztatást eredményez, miközben a növekvő bértömeg inflációgerjesztő hatást fejt ki. Ugyanakkor a Kaitz-index változása (5. ábra) arról árulkodik, hogy a piaci változások a versenyképes munkaerő jövedelmét messze a minimálbér-növekedés mértékét meghaladó módon növelték.

4. ábra

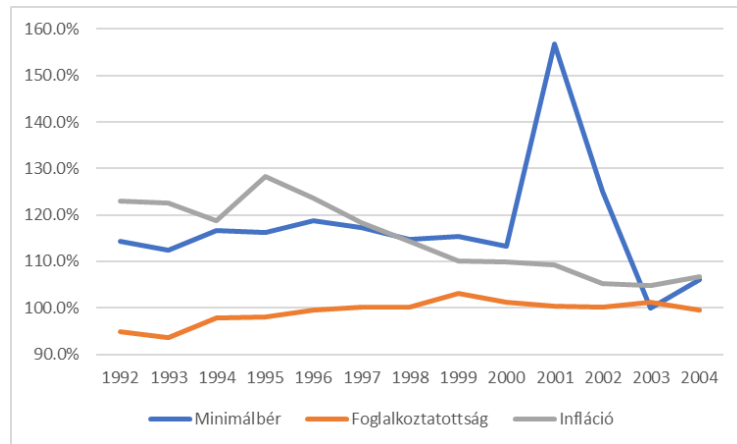
A Kaitz-index alakulása Magyarországon 1990-2004 között

(Forrás: KSH. Saját szerkesztés.)

Azt is érdemes látni, hogy a minimálbéren foglalkoztatott munkaerő aránya fokozatosan emelkedett ezen évek alatt, az 1992-es 1 %-os szintről 1998-ra már 5 %-ot meghaladó mértékűre. Fontos megjegyezni, hogy ez az a gazdasági időszak, amikor a kiszolgáltatott munkavállalói csoportok a legalizált munkavállalói státuszokon kívül eső (értsd: feketefoglalkoztatás), jellemzően alacsonyan javadalmazott munkakörökben helyezkedtek el. Mindezen körülmények abba az irányba mutatnak, hogy a minimálbér körül fizetett alkalmazottak részaránya folyamatosan és nagyságrendileg is növekedett.²¹ A két diagram és a háttérinformációk összevetése így már árnyalja a képet: feltételezhető, hogy bizonyos régiókban és szektorokban olyan monopozón helyzet alakul ki, ami a munkavállalók (legális) munkaerőpiacról való kivonulását eredményezi; másfelől pedig a társadalmon belül létrehoz egy tömegében egyre jelentősebb alacsony jövedelmű réteget. A kormányzati szándék, miszerint a kedvező hatású munkapiaci folyamatok a minimálbér látványos emelése által érje el, logikailag megalapozott döntésnek tűnik: a növekvő jövedelem-segély arány ösztönzőleg hat a legális munkaerőpiacra való

²¹ Halpern L.-Kertesi G.-Koren M.-Köllő J.-Körösi G.-Vincze J. (2004): A minimálbér költségvetési hatásai. MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont, Budapest.

visszatérésre, ugyanakkor kiszorítja a piacról a nem hatékonyan működő vállalkozásokat, máshol viszont ösztönzőleg hat a termelékenységre.

5. ábra

A minimálbér, a foglalkoztatottság és az infláció alakulása Magyarországon 1992 és 2004 között

(Forrás: KSH. Saját szerkesztés.)

A két ábra világosan feltárja, hogy a gazdaságpolitikai kormányzat számításai helyesek voltak, a piac kibillent az alacsony szinten bebetonozódott egyensúlyszerű állapotából: a radikális minimálbér-emelés ellenére a foglalkoztatottság statisztikai értelemben véve is bővült, miközben az árszínvonal romlásának üteme csökkent. Az osztársadalmi-gazdasági eredményeket árnyékolják, de kétségbe nem vonják a rendelkezés kritikusainak analitikus észrevételei, melyek az alábbiakban foglalhatók össze^{22,23}:

- A Kertesi-Köllő szerzőpáros azzal érvel, hogy a foglalkoztatásnövekedés üteme radikális minimálbér-emelés nélkül dinamikusabban változott volna. Számításaik szerint 2001-ben 1,7 %-os, 2002-ben 1,8 %-os foglalkoztatásbővülés maradt el a kormányzati döntés trendtörő hatása miatt. Fontos azonban megjegyezni, hogy a szóban forgó gazdaságpolitikai döntés a piaci szereplők számára meglehetősen váratlanul következett be, ezért a rövidtávú hatásának vizsgálata kivételesen nagy bizonytalansággal bizonyítható. Annál is inkább, mert 2001 nyarára

²² Gábor R. István (2011): A magyar minimálbér-szabályozás és foglalkoztatási hatása, különös figyelemmel 2000-től napjainkig. Foglalkoztatási Hivatal, Budapest.

²³ Kertesi Gábor-Köllő János (2004): A 2001. évi minimálbér-emelés foglalkoztatási következményei. Közgazdasági Szemle, LI. évf., 293-324. o.

Magyarországra is begyűrűzött az a világméretű dekonjunkció, ami 2000-ben az Egyesült Államokban kirobbant ingatlanár-esésből bontakozott ki.

- Szólnak kutatások arról, hogy az alacsonyan iskolázott (legfeljebb szakmunkás képesítésű) munkavállalók foglalkoztatása ugyan nem csökkent, de tartósan romlottak elhelyezkedési esélyeik.
- Az eleve alacsonyabb gazdasági fejlettségű, magasabb munkanélküliséggel küzdő, kevesebb egymással versenyző vállalattal rendelkező régiókban csökkent a foglalkoztatottság mértéke, valamint felgyorsult a központi régióba irányuló belső migráció mértéke.
- Az alacsony termelékenységű és munkahatékonyágú, kényszervállalkozó – jellemzően kisvállalati (értsd: 50 főnél kevesebbet főt foglalkoztató) – munkáltatóknál - akik egyébként az alacsonybérű foglalkoztatottak közel felét alkalmazzák - bérsokkot és akár jelentősnek is tekinthető elbocsátási hullámot okozott a rendelkezés. A Kertesi-Köllő tanulmány 12000 főre teszi az így keresetüket veszített munkavállalók számát.
- Az infláció mérséklődése azt mutatja, hogy a vállalatok költségeik enyhé emelkedését nem a fogyasztókra hárították, de feltételezhetően nem a nyereségük csökkentésével, hanem az adóelkerülési hajlandóság emelkedésével reagáltak.
- Szabó Péter András a jövedelemeloszlásra gyakorolt hatást vizsgáló tanulmányában arra a következtetésre jut, hogy a minimálbéren alkalmazottak helyzetén egyértelműen javított az intézkedés, bár megjegyzi, hogy az érintettek nem a legalacsonyabb jövedelmű háztartásokban élnek (a háztartások másod- vagy harmadkeresői), tehát újraelosztási szempontból az intézkedés nem érte el feltételezhető célját.²⁴ A minimálbéren foglalkoztatottak tipikusan a legkevésbé fejlett régiókban élnek, jellemzően fizikai munkát végző fiatal nők, akik körében a gyermekek számának növekedésével összhangban csökken a legalacsonyabb jövedelműek közé tartozás valószínűsége.

²⁴ Szabó Péter András (2007): A 2000-2001. évi minimálbér-emelés hatása a jövedelemeloszlásra. Közgazdasági Szemle, LIV. évf., 2007. május (397-414. o.)

2.4 A 2010 utáni minimálbér-növekedés Magyarországon

2.4.1 A magyarországi gazdaságszerkezet alakulása 1999 és 2017 között²⁵

A gazdasági szerkezet rendszerváltást követő, a 2.3.1 alfejezetben bemutatott átalakulásához képest a következő bő másfél évtizedben az ismerttetett tendenciák felerősödtek. A mezőgazdaság (beleértve az erdőgazdálkodást is) részaránya a bruttó nemzeti termékben 3 % alá zsugorodott, miközben az állattenyésztés részaránya a teljes kibocsátásból még tovább csökkent. Azzal együtt, hogy az ágazat technológiai fejlettsége és műszaki ellátottsága az Unió kohéziós alapjaiból nyert forrásoknak köszönhetően javult, a szektor munkaerőigénye csökkent.

1998-tól kezdődően az ipari termelés (beleértve az építőipart is) volumene lendületes növekedésnek indult, s az 1989-es értékének háromszorosára nőtt 2017-re. A termelékenység nagyfokú növekedését jelzi, hogy a kibocsátás mértékét nem követte, sőt azzal ellentétes irányú tendenciát írt le az ágazatban foglalkoztatottak létszáma; az 1989-ban mérthez képest 40 %-kal kevesebben dolgoznak ma a szektorban.

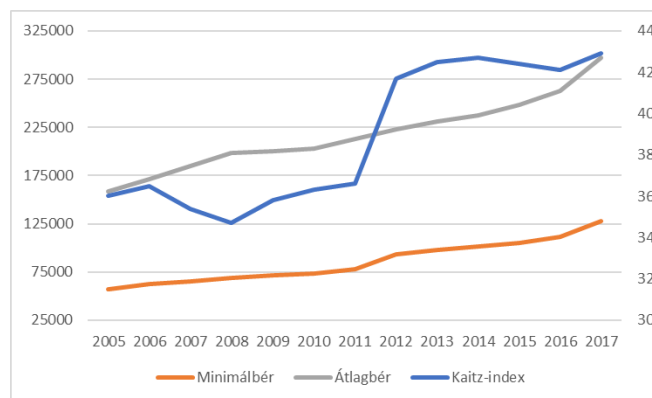
A terciér szektor különböző ágazataiban is jelentős termelékenységben és létszámbővülésben kifejezhető növekedést tapasztalhattunk. A szállítás teljesítménye 2001-et követően (a válság éveit leszámítva) évenként tizedével növekedett, s arányai jelentősen eltolódtak a kötött pályástól a nagyobb munkaerőszükségletű közúti szállítás felé. A távközlés területén olyan mértékű változások következtek be, amely az ágazatról alkotott felfogásunkat teljes mértékben átalakították (kiépült és nemzetgazdaságon belül dominánssá vált a mobil- és infokommunikációs szegmens). A kereskedelemben közel háromszorosára növekedett az üzletek száma, ezzel párhuzamosan az alacsony vásárlóerejű, előregedő településekről teljesen eltűntek, mint foglalkoztatók. Másfelől új kereskedelmi formák növelték a szektor foglalkoztatottságban betöltött szerepét, ideértve a csomagküldést és az online kereskedelmet. A vendéglátás számottevő bővülést tudhat magáénak, a belföldi turizmus a háromszorosára, a külföldi idegenforgalom a kétszeresére nőtt. A forgalom azonban regionálisan koncentrált, a külföldi vendégéjszakák szinte egyoldalúan Budapesten, a hazai utazások több mint fele a fővárosban és a Balatonnál töltődnek.

²⁵ Bod Péter Ákos (2015): Tervgazdaságból piacgazdaságba. A magyar gazdaság szerkezetváltása. Történelemtanárok Egyesülete

A foglalkoztatási arány Közép- és Nyugat-Dunántúlon, valamint Közép-Magyarországon jelentősen javult, utóbbi kettőn lényegében elérte a lehetséges maximumát. Észak-Magyarország és a Dél-Dunántúl gazdasági visszaesése, eljelentéktelenedése, országos átlaghoz képest magas munkanélkülisége és alacsony foglalkoztatottsága számottevő belső és külföldre irányuló migrációs folyamatokhoz vezetett. Szeged és Debrecen kiemelkedő gazdasági és foglalkoztatásban megmutatkozó teljesítménye elfedi régiójának hanyatló konjunkturális adatait.

2.4.2 A minimálbér-emelés gazdasági hatása

A 2002 és 2010 közötti gazdaságpolitikai kormányzat szakított elődje agilis munkaerőpiaci szándékaival és a minimálbér-szabályozást tekintve a munkaadói érdekek kiszolgálójává vált. A 6. ábra világosan mutatja, hogy ebben az időszakban az infláció szintjétől jóval elszakadva emelkedett csak a minimálbér mértéke, miközben a foglalkoztatottsági mutató jószereivel csak stagnált. Természetesen kezdetben más egyéb elhibázott gazdaság- és társadalompolitikai lépések is aláásták e mutatók javulását, de a 2008-2009-es Nagy Recesszió végképp megmutatta ennek a modellnek a kilátástalanságát.

6. ábra

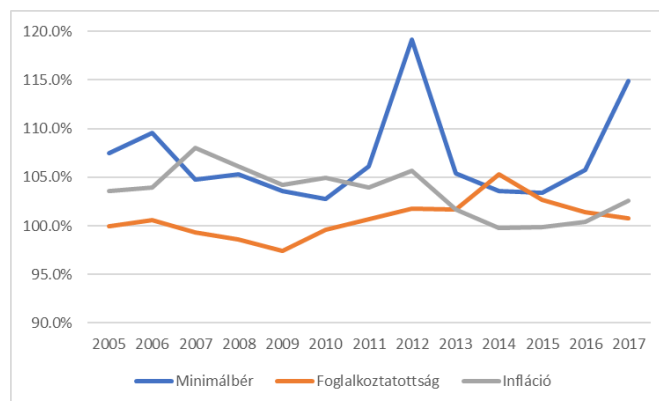
A Kaitz-index alakulása Magyarországon 2005-2017 között

(Forrás: KSH. Saját szerkesztés.)

A rejtett gazdaság és a rejtett foglalkoztatás, mint érv a kritikusok kedvelt eszköze jelent meg a nagy 2001-es emelés elemzésekor: azonban a KHS Munkaerő-felmérése azt mutatja, hogy a nem bejelentett foglalkoztatás mértéke az azt követő években sem változott (az adóelkerülés jellemzően az egyéni szolgáltatást nyújtók körében terjedt el);

az álminimálbéres foglalkoztatást jelentő szürkegazdaság pedig jellemzően a kisvállalkozások körében, valamint a kereskedelemben és az építőiparban állandósult.²⁶

2012-ben ismét fordulat következett be a kormányzat munkaerőpiacot érintő felfogásában s a korábbi jó példát (2.3 pont) alapul véve nagyarányú bérrendezésbe kezdett. Az minimálbér újbóli radikális emelésével párhuzamosan az átlagbér is látványosan növekedett, ennek ellenére a Kaitz-index ismét 40 % fölé ugrott és napjainkig mindvégig ott is maradt, ezáltal a magyarországi jövedelemelőfeszítettsége jelentősen zsugorodott.²⁷ Mindazonáltal megállapítható, hogy az árszínvonal-változás mértékét durván meghaladó 2012-es és 2017-es minimálbér-emelés sem pörgette be az inflációt és a foglalkoztatottsági mutató mértékére sem gyakorolt kedvezőtlen hatást.

7. ábra

A minimálbér, a foglalkoztatottság és az infláció alakulása Magyarországon 2005 és 2017 között

(Forrás: KSH. Saját szerkesztés.)

A minimálbér ismételt radikális emelési hullámával egyidejűleg több gazdasági-társadalmi lépés is a munkaerőpiaci mutatók – statisztikai értelemben - csodába illő javulását mutatják: a soha nem látott mértékű külföldi munkavállalás, valamint az éhbéren tartott közmunkaprogramban résztvevők számossága nyomán a foglalkoztatottság mértéke a 2010-ben mért 59,9 %-ról mára 70 % fölé nőtt, miközben a munkanélküliségi mutató az akkori 10,3 %-ról 4 % alá csökkent.²⁸

²⁶ Munkaerőpiaci Tükör 2012. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, 2012.

²⁷ 2012 január 1-től a minimálbér mértéke 78.000 HUF-ról 93.000 HUF-ra emelkedett.

²⁸ Ha a közfoglalkoztatottakat és külföldi telephelyen munkát vállalókat nem számítjuk, akkor a 2010 évinél kedvezőbb, de a 2017-es hivatalos számításához képest pesszimistább képet kapunk: a korrigált munkanélküliségi ráta nagyságrendileg 7 %, miközben a korrigált foglalkoztatottság körülbelül 66 %.

III. A MINIMÁLBÉR-SZABÁLYOZÁS AKTUÁLIS KÉRDÉSEI

3.1 A dolgozói szegénység és a létminimum

3.1.1 A létfenntartáshoz szükséges jövedelem²⁹

A létminimum az a legkisebb jövedelem, amely ahhoz szükséges, hogy munkavállaló kielégíteni legyen képes alapvető szükségleteit. Ezen szükségletek definíció szerint magukban foglalják az élelemhez jutást, a lakhatást és az olyan alapvető igényeket, mint a ruházkodást. A létminimum azt a jövedelmi szintet hivatott meghatározni, ami által a munkavállaló egy szerény, alapvető, de mégis kiszámítható és tisztességes életszínvonalat biztosíthat magának. A 'szükségletek' egyetemesen meg nem határozható rugalmassága és módja miatt nincs általánosan elfogadott mérőszám a meghatározásához, az földrajzi régióként és háztartási típusonként változik.

Néhány országban, ahol ágazati minimálbér-politikákat működtet a rendszer - mint például az Egyesült Királyságban és Új-Zélandon - a létminimum-jövedelem az iránymutató a szektorális bérek meghatározásában. Az ilyen típusú létminimum-jövedelem azt jelenti, hogy a teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalónak képesnek kell lennie az önálló létfenntartásra. A Greater London Authority által használt létminimum számítási modell úgy kalkulál, hogy a mediánkeresetek 60 %-át veszi az életben maradáshoz szükséges jövedelemnek és ehhez további 15 % fizetést javasol az előre nem látható események biztosítására.

A létminimum-jövedelmek és a minimálbér közötti különbség abban áll, hogy ez utóbbit az állami (nemzeti/szövetségi) jog határozza meg és nem veszi figyelembe az alapvető életminőségi követelményeket és nem zárja ki, hogy a háztartások további kormányzati transzferekre támaszkodjanak. Ezzel szemben a létminimumbérek csupán olyan nemzetközösségekben kerültek bevezetésre, ahol különböző szempontok szerint differenciált a bérszabályozás; illetve definíció szerint kalkulálnak vele a minimálbér-szabályozással élő államokban is, ahogy az a 3.1.3 fejezetben bemutatásra kerül.

A létminimum szintjéhez kötött legalacsonyabb jövedelem támogatói azzal érvelnek, hogy a bér több mint a munkaerő kompenzációja, hiszen ez az életben maradás biztosításának eszköze, így joggal köthető össze morálfilozófiai és etikai szempontokkal.

²⁹ Werner, Andrea; Lim, Ming (2016): The Ethics of the Living Wage: A Review and Research Agenda. Journal of Business Ethics.

John Ryan azzal érvel, hogy a tőketulajdonosok elzárják a társadalom szélesebb rétegeit a különböző erőforrásokhoz és társadalmi intézményekhez való hozzáféréstől, ezáltal megakadályozzák őket, hogy fizikai, szellemi és erkölcsi képességeiket folyamatosan fejleszteni legyenek képesek. Jerold Waltmann szerint az egyéni és közösségi érdekek elválaszthatatlanul kapcsolódnak össze és mindkettő érdeke a szegénység csökkentése és az egyenlőtlenség mérséklése. A létminimumhoz kötött bérek olyan anyagi alapot biztosítanak, amely bizonyos fokú önrendelkezést biztosít az egyénnek és gátolja az aránytalan jövedelem- és vagyonszerzést, ami elkerülhetetlenül a gazdagok és szegények közötti társadalmi szakadék kialakulásához vezet. A létminimumbérek ösztönzőleg hathatnak valamennyi társadalmi osztály politikai részvételére, ami elengedhetetlen ahhoz, hogy megakadályozzák a gazdasági hatalommal bírók politikai érdekének érvényesítését; ezért az ilyen típusú szabályozásokat a fenntartható társadalom és a közösség kohéziójának elengedhetetlen elemének tekinthetjük.

A létminimumhoz kötött minimálbérekkel való rokonszenv abból a gondolatiságból táplálkozik, hogy a jövedelem fontos, de nem kizárólagos eszköz a képességek mérésére. Sőt, ez utóbbiak folyamatos fejlesztése azt teszi lehetővé, hogy az emberek egyre jobban teljesítsenek munkavállalóként és egyre jobban működjenek a társadalom szereplőjeként. Az alulfizetett munkavállalók az érintett rétegek kimerültetését jelentik, ami általános gazdasági eredménytelenséghez vezet. A létminimum biztosítása tehát a munkaadók, munkavállalók és maga a közösség közös érdeke: az egyének munkavállalási hajlandóságának növekedésével együtt csökkenne a munkaadók fluktuációs rátája, valamint közösségi forrásokat szabadítana fel az alacsonyan jövedelmezett munkavállalók szükségtelen megsegítésének megszüntetése által. Az alacsony jövedelmű munkavállalók vásárlóerejének növelése a keynesi közgazdaságtan szerint bővíti a keresletet, ezáltal a gazdaság általános növekedési kilátásait is javítja.

3.1.2 A dolgozói szegénység

Abban az esetben, amikor a teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállaló jövedelme az adott gazdasági-társadalmi közösség szegénységi küszöbértéke alatt helyezkedik el, dolgozói szegénységről beszélünk. Az érintettek az alacsony jövedelmük által olyan akadályokkal találják szemben magukat, amik megnehezítik számukra, hogy munkahelyet váltsanak, pénzt takarítsanak meg, illetve fenntartsák önértékelésüket. Az

információstechnológia fejlődésével és gazdasági szerepének előretörésével olyan változások következtek be, amik a munkahelyek mennyiségét és ezzel arányát a gyártótevékenységtől a szolgáltatásalapú tevékenységek felé tolták. Ez az áttérés a munkaerőpiac polarizációját eredményezte: több munkahely van a jövedelemspektrum tetején és alján, de egyre kevesebb annak közepén, ami a társadalmi középosztály meggyengüléséhez is vezet. A szegénység elleni gazdaságpolitika eszköztára széleskörű, s abban általános egyetértés mutatkozik, hogy a modern állam és társadalom nagylelkűségének növelése a leghatékonyabb módja a szegénység és a munkanélküliség ellen vívott küzdelemnek.

Barbara Ehrenreich arra a következtetésre jut³⁰, hogy a társadalomnak nyomást kell gyakorolnia a vállalkozásokra, hogy megfelelő mértékben kompenzálják a foglalkoztatottjaikat. Ugyan az erős munkaerő-vándorlás (munkavállalói fluktuáció) önmagában is jótékony hatással van a bérek emelkedésére, de a transznacionális statisztikai tanulmányok azt mutatják, hogy nagylelkű jóléti állam hathatós fellépése jobban képes javítani a dolgozói szegénységben élők helyzetén. Ezen fellépés egyik eszköze lehet a minimálbér-szabályozás intézménye, ami további bértámogatási lehetőségekkel kiegészítve még kedvezőbben alakíthatja az érintettek körülményeit.

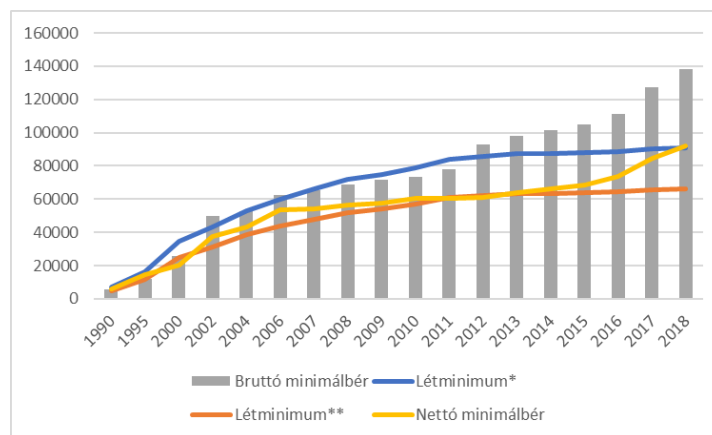
Jelen dolgozatnak nem célja a dolgozói szegénység elleni küzdelem eszköztárának mélységeiben való bemutatása, de a téma összetettségét szemléltetendő vázlatosan meg kell említeni a legfontosabb lehetőségeket. A modern jóléti állam szerepe kettős a munkanélküli szegénység csökkentésében: egyfelől emelnie kell a minimális bérszintet, amelyért az egyének hajlandók belépni a munkaerőpiacra, valamint az alacsonyan javadalmazott munkavállalókat pénzbeli, illetve nem pénzbeli transzferekkel támogatni meg. Utóbbiakhoz sorolhatók a szak- és átképzés lehetőségének biztosítása, valamint azok az aktív munkaerőpiaci politikák, amiket a munkavállalók általános képzettségének és képességének gyarapítását segítik elő. Fontos megállapítani, hogy a dolgozói szegénység számos esetben összefonódik a gyermekszegénység kérdéskörével, ezért a különböző gyermektámogatási programok is áttételesen az előbbi mérséklésére vannak hatással. Ahogy a tartós párkapcsolatok (házasság, regisztrált élettársi kapcsolat)

³⁰ Ehrenreich, Barbara (2001): Nickel and Dimed: On (Not) Getting By in America. New York: Holt Paperbacks.

megmaradásának családpolitikai elősegítése is bizonyítottan jótékony hatással vannak a munkavilágában és így a társadalomban való előre lépés biztosítására.

3.1.3 A dolgozói szegénység és a létminimum hazai kapcsolata

Már a bevezetésben említésre került az a megingathatatlan tűnő társadalmi konszenzus, ami alapján az egyéneknek kötelességszerűen munkát kell vállalniuk fiziológiai szükségleteik kielégítése érdekében. A *létminimum* azt a fogyasztási szintet jelenti, ami ezen alapvető szükségletek kielégítésére biztosít lehetőséget, tehát a létfenntartáshoz szükséges minimális bevételi szintet jelöli. Amikor a teljesidőben foglalkoztatott munkavállaló jövedelme nem éri el a létminimum szintjét, dolgozói szegénységről beszélünk. Amennyiben a közösség az életben maradáshoz szükséges feltételként tekint a munkára, az egyén részéről jogosan támasztott elvárás, hogy az azért kapott jövedelem érje el létminimum szintjét.³¹

8. ábra

A létminimum és a minimálbér viszonya³²

(Forrás: KSH. Saját szerkesztés.)

Ha a 3.2.1 ábra adatsorát elemezzük, szembetűnő, hogy a nettó minimálbér mértéke az időskála teljes hosszán a létminimum érték alatt maradt: a rendszerváltást követően szétnyílt ollót a 2001-es minimálbér-emelés még korrigálta, abban az értelemben, hogy közelítette a minimáljövdelem értéket a létminimumhoz, de azt követően a különbség drasztikusan nőtt egészen a '10-es évek második felében bekövetkező ismételt

³¹ Kiss Ambrus (2016): A dolgozói szegénység és a létminim. Új Egyenlőség, 2016. december

³² Jelmagyarázat: Létminimum* = 1 aktív korú felnőttből álló háztartásra vonatkoztatva. Létminimum** = 2 aktív korú felnőtt 2 gyermekkel alkotott háztartására vonatkoztatva, fejenként.

bérkorrekcióig. Figyelemre méltó eredmény, hogy Magyarország legújabb-kori történelme folyamán először, 2018-ban érte el a munkáért kapott bér összege az életben maradáshoz szükséges jövedelemszintet.

3.2 Alkalmazható gazdaságpolitikai megfontolások

3.2.1 A területileg differenciált minimálbér

Az egész országra kiterjedő minimálbér-emelés a gazdaságilag kevésbé fejlett, eleve foglalkoztatási és elhelyezkedési gondokkal küzdő, a megváltozott munkaerőpiaci igényeknek nem megfelelő képesítésű populációval rendelkező régiókra kedvezőtlenül hat, ezért megfontolás tárgyát képezheti egy olyan *területileg differenciált szabályozás*, ami a leghátrányosabban érintett térségekben az emelés káros munkaerőpiaci hatásait mérsékelni képes. Az ilyen típusú szabályozás növelheti az érintett térségek munkavállalóinak elhelyezkedési esélyeit, lehetőséget teremthet az országos átlaghoz képest kevésbé hatékonyan működő és gyengébb jövedelmezőségi mutatókkal bíró vállalatok megmaradását; ugyanakkor utat nyithat a munkaadói oldal kreatív, adminisztratív jellegű munkaerőpiaci, államháztartást negatívan érintő manipulációinak.³³

Régiók/Mutatószámok (adatok: 2017)	GDP (€/fő, PPS)	Munkanélküliség (%)	Foglalkoztatottság (%)	Átlagjövedelem (br., HUF)
Budapest*	41875	5.1	64.0	376841
Közép-Magyarország	31095	4.7	62.6	353091
Közép-Dunántúl	18773	4.0	61.4	281662
Nyugat-Dunántúl	21481	3.2	61.7	281823
Dél-Dunántúl	13474	6.8	54.2	250093
Észak-Magyarország	13706	6.9	55.1	242260
Észak-Alföld	12921	10.7	56.5	229994
Dél-Alföld	14474	6.8	58.2	244768

* Budapest a Közép-magyarországi statisztikai régió része, de kiemelkedő gazdasági teljesítménye miatt a nagyfokú területi különbségek szemléltetése miatt külön sorban is feltüntetésre kerül.

3. táblázat

A magyarországi régiók munkaerőpiacot érintő gazdasági adatai

(Forrás: KSH. Saját szerkesztés.)

Területi differenciálást jellemzően azokban az államokban határoznak meg, ahol a területi önkormányzatiság jelentős törvényhozói, gazdaságpolitika-irányító feladatokra is kiterjed (például: USA, Kanada, Japán). A strukturális és regionális alapokkal a gazdasági

³³ Scharle Ágota-Váradi Balázs (2009): A területileg differenciált minimálbér indokoltságának vizsgálata. Budapesti Szakpolitikai Elemző Intézet

különbségek eltüntetésére törekvő Európai Unióban eddig nem volt példa hasonló szabályozás bevezetésére. Hazánk régióinak munkaerőpiacot érintő gazdasági mérőszámait vizsgálva azonban arra a következtetésre juthatunk, hogy a magyarországi gazdaság és társadalom esetében nem áll fenn az a fokú homogenitás, ami kizárná az alkalmazható eszközök sorából a regionális alapon való szabályozást annak érdekében, hogy a leszakadó régiókat segítse a felzárkózásban, valamint hogy fokozza a földrajzi mobilitást államon belül is.

Ha a történelmi, gazdaságföldrajzi, kulturális körülmények miatt eleve kiemelt teljesítményre predesztinált Közép-Magyarország régió külön elemzésétől el is tekintünk, megállapítható, hogy a két nyugati nagytáj, Nyugat-Dunántúl és Közép-Dunántúl átlagosan 20 %-kal nagyobb gazdasági kibocsátásra, ezáltal elérhető jövedelemre és végső soron kedvezőbb munkapiaci statisztikákra képes, mint az ország maradék térségei. A megnevezett három régióban magasabb az ár- és bérszínvonal, másrészt alacsonyabb a képzetlenek aránya a munkavállalók között. Az egész országos egységes minimálbér negatív hatásai így a fejletlenebb régiókban fokozottabban fejtik ki hatásukat. Ennek ellensúlyozására lenne javasolható a nevezett régiókban magasabb minimálbér előírása, mint a fejletlenebb nagytájakon. A foglalkoztatottság fokozására és a munkanélküliség mérséklésére a legalacsonyabb adható jövedelem differenciálttá tételén túl a munkára rakódó járulékok hasonló elven való megkülönböztetése is segíthetné.

3.2.2 Közteherkedvezmények és bértámogatások

Hasonló elven felépülő, differenciáló szabályozás elképzelhető olyan esetekben is, amikor egy-egy nemzetgazdasági ágazat, társadalmi- vagy korcsoport védelme, vagy munkához jutásának elősegítése a kormányzati szándék. A hátrányos helyzetű munkavállalói csoportok (jellemzően: alacsonyan iskolázottak, fiatal, tapasztalat nélküli munkavállalók, nők, egyéb - munkapiaci statisztikával - nehezen mérhető társadalmi és kisebbségek) helyzethátrányának ledolgozására számos megoldás javasolható a célzott elhelyezkedést segítő vagy a jövedelemollót mérséklő adó- és járulékkedvezményeken keresztül.

Az ilyen típusú diszkrimináció előmozdíthatja az alacsony termelékenységű munkavállalók, a tartósan állást keresők, a fiatal munkanélküliek, a megváltozott munkaképességűek, az alacsonyan képzettek munkaerőpiaci integrációját. A

differenciáló szabályozásokat azonban fontos a meglévő nemzeti rendszer finomhangolásaként értelmezni, hiszen a cél a munkakínálati oldal fokozott alkuerejének biztosítása, nem pedig a legalacsonyabb jövedelmű rétegeket védeni célzó intézmény meggyengítése.

(Adatok: 2017)	8 általános osztály	Érettségi	Felsőfokú végzettség
Férfi	40.5	77.3	82.4
Nő	27.0	62.5	75.0

4. táblázat

Foglalkoztatási ráta Magyarországon végzettség és nemek szerint

(Forrás: KSH. Saját szerkesztés.)

Korcsoport (életkor)	15-24	25-54	55-74
Munkanélküliségi ráta (%)	10.2	3.4	2.5

5. táblázat

Munkanélküliség Magyarországon korcsoportonként 2017-ben

(Forrás: KSH. Saját szerkesztés.)

Ezen a differenciáló logikán továbbvezetett mechanizmus lehet a (Magyarországon részben működő) visszatérítendő adójóváírások rendszere, amikor bizonyos kiemelt szempontok alapján a háztartás jogosult lehet a befizetett adók visszatérítésére. Az ilyen típusú politika sokkal hatékonyabb lehet a szegénység felszámolásában, mint a minimálbér-szabályozás, hiszen itt eleve jövedelemmel rendelkező rétegek adórendszeren keresztüli támogatásáról van szó.

A másik, megfontolásra ajánlott módszer a *bértámogatások*-rendszerének bevezetése lehet, amikor az állam kiegészíti az alacsony béren foglalkoztatott munkavállaló jövedelmét olyan mértékben, hogy az elegendő legyen a háztartás biztonságos fennmaradásához. Az különbözteti meg a későbbiekben még tárgyalásra kerülő alapjövedelemtől, hogy itt eleve munkahellyel rendelkező egyének megsegítéséről van szó, aminek elsődleges célja a dolgozói szegénység csökkentése. A bértámogatások-

rendszere széleskörű lehet a garantált minimális jövedelem biztosítása érdekében: a közvetlen transzfereken túl ide kell sorolni az állami gyermektámogatást, a diákhitelt és más az edukációhoz kapcsolódó szupportokat, az időskorúak és más okból rászorulóknak nyugellátmányait.

Meg kell említeni a negatív jövedelemadó-ról szóló elméletet, ami olyan jóléti rendszert feltételez, ahol bizonyos jövedelemszint alatti keresetnél adóelvonás helyett az állam adójóváírással növelné meg a munkavállaló bértömegét.

3.2.3 Szakszervezetek és a kollektív tárgyalások

Azokban a fejlett országokban (például a skandináv államok), ahol nincs jogszabályban előírt minimális bér, megfigyelhető a *szakszervezetek* erőteljes jelenléte és fellépése a kollektív ágazati minimálbér-normák megalkotásánál. A kellő társadalmi bázissal rendelkező érdekképviseleti szervezet képes lehet ellensúlyozni a munkáltatói oldal erőfölényét a bértárgyalásokon.

A kollektív tárgyalások alatt azt a folyamatot értjük, amikor a munkaadók és a munkavállalók csoportjai, illetve az azokat képviselő szervezetek megállapodásra törekednek az adott gazdasági ágazatot érintő a munkavállalást befolyásoló vagy meghatározó kérdésekről: a munkabérekén túl, a munkakörülményekről, egyéb bér és nem bérjellegű kompenzációról, a munkaadói és munkavállalói oldal jogi aspektusainak szabályozásáról, amit jellemzően kollektív (munka)szerződés formájában fogadnak el.

3.3 A (feltétel nélküli) alapjövedelem

Napjaink kedvelt témája a gazdaságilag kiszolgáltatott helyzetben lévők szociális megsegítésére az *alapjövedelem*. A téma kifejtése külön dolgot érdemelne, de elméleti újszerűsége, illetve az, hogy felrúgja az 'aki nem dolgozik, ne is egyék' társadalmi paradigmáját, mindenképpen említésre érdemessé teszi. Nagyvonalakban olyan társadalmi rendszert jelent, ami elegendő rendszeres jövedelmet biztosít az állampolgároknak ahhoz, hogy a legalapvetőbb szükségleteiket kielégítsék. Támogatói azzal érvelnek, hogy az alapjövedelem kedvezményezettjeinek alkupozícióját jelentősen javítaná a munkáltatókkal történő tárgyalásokon, mivel nem állna fenn annak a veszélye, hogy munkanélküliként veszélybe kerülne a megélhetésük. Ennek eredményeképpen az álláskereső több időt fordíthatna arra, hogy megfelelő munkát találjon, és a munkaadók is rá lennének kényszerítve, hogy tisztességes béreket és munkakörülményeket kínáljanak. Az sem elhanyagolható aspektus, hogy az érintettek így kellő időt fordíthatnának képzésükre és készségeik fejlesztésére, ami mind munkaerőpiaci helyzetüket javíthatná, mind a társadalom általános termelékenységének növekedését elősegíthetné.

Bár számos nézet alakult ki a kérdésben és a vita talán még élesebb is a támogató közgazdászok között is, mint a dolgozat témáját adó minimálbér-szabályozás körüli érvelések, az alábbiakban vázlatosan feltárára kerül a téma elméleti gerince. Főszabály szerint az alapjövedelem feltétel nélküli: az egyetlen variáns az életkor, mert korcsoportonként más és más szükséges jövedelmet feltételez, de generációkon belül nincs megkülönböztetés a nemek között, a foglalkoztatási státuszban, a családi szerkezetben, a társadalomhoz való hozzájárulás mértékében, ahogy lakhatási költségek vagy egyéb más egyéni tényezők sem befolyásolják. Az alapjövedelem automatikus: meghatározott időközönként külön kérelem vagy elbírálás nélkül hozzájut az érintett. Az alapjövedelem nem visszavonható és mértéke nem változna attól, ha a jogosult egyéb jövedelmei csökkennének vagy növekednének. Az ellátás egyéni alapon kerül meghatározásra, nem befolyásolja a háztartás mérete és szerkezete sem. Támogatói alapjogként tekintenek rá, ami minden az adott gazdasági-társadalmi egység (város, régió, államközösség) állampolgárára kiterjedne. A 3.2 fejezetben bemutatott gazdaságpolitikai megfontolások közül számos (negatív jövedelemadó, bértámogatások) az alapjövedelem felé vezető út részének tekintenek, de fontos különbség, hogy míg az előbbiek feltételekhez kötődnek, ez utóbbi nem. Az automatizálás, a robottechnológia és a

mesterséges intelligencia a XXI. század nagy társadalmi kihívásai, amik kétségbevonhatatlanul radikális gazdasági átalakulással járhatnak. Ha a felsoroltak folyamányaként jelentősen csökken a rendelkezésre álló munkahelyek száma, de fajunk lélekszáma továbbra is intenzíven nő, újfajta társadalmi berendezkedésre és a jövedelmek megfelelő elosztására és biztosítására lesz szükség. Az ehhez kapcsolódó gazdasági-társadalmi tervezés egyik sarokpontja az alapjövedelem.

3.3.1 Az alapjövedelmet érintő legfontosabb kérdések

Az automatizálással kapcsolatos aggodalmak arról szólnak, hogy a folyamat technológiai munkanélküliséget teremt, amellet, hogy destabilizálja a munkaerőpiacot és növeli a gazdasági egyenlőtlenséget. Az automatizálás véglegesen kiszorítja a munkaerőpiacról a képzetlen munkaerőt, ami tovább serkenti a szegénység növekedésének mértékét és csökkenti a társadalmi mobilitást.

Visszatérő érve az ellenzőknek, hogy olyan a társadalom szempontjából károsnak vélt dolgokat feltételez finanszírozhatóvá válni a haszonélvezőknek, mint a kábítószer vagy a szerencsejátékok.

A radikális pártolók egy része egy posztkapitalista gazdasági rendszer alapjának tekintené az intézményt, ami a munkaerőkínálati oldal megerősítésével egy nagyobb és hatékonyabban működő munkaerőpiacot hozna létre, ahol folyamatosan csökkenne és tűnne el a tőke és a munka jövedelme közötti különbség. Ez végső soron arra adna lehetőséget, hogy az egyének olyan, nem célzottan pénzügyi nyereségre fókuszáló tevékenységeket folytassanak, amik a kreativitás fokozását, az önmegvalósítás elérését segítenék elő. Mindezen hatássokat fokozhatná az átlagos napi munkaidő csökkentése és a felpörgő gazdaság biztosította teljes foglalkoztatottság is.

Az alapjövedelem kritikusai általában a széleskörűbb és nagyvonalúbb szociális háló mellett érvelnek, ugyanakkor nem látják biztosíthatónak a finanszírozását a meglévő társadalom-jóléti rendszerek felszámolásával.

Támogatói amellet tesznek hitet, hogy az alapjövedelem a nemek közötti egyenlőtlenség elősegítésének egyik módja; ahogy az egészségmegőrzés egyik fontos eszközét is látják a létbiztonság megteremtésében: az utóbbi bizonytalanságához kapcsolódó tünetegyüttesek, mint a stressz, a magas vérnyomás, a II. típusú cukorbetegség mind magas orvosi költségekkel járnak együtt.

Az alapjövedelem potenciálisan sokkal letisztultabb és átláthatóbb jóléti rendszer, mint a jelenlegi gazdaságpolitikai kormányzatok szerteágazó szociálpolitikai programjai, beleértve a munkanélküliségi ellátást, a gyermektámogatásokat, a különböző célú nyugellátmányokat, lakhatási szupportokat. A transzparens működés radikálisan csökkenő adminisztrációval járna, így további források szabadulnának fel egyéb gazdaságpolitikai célok megvalósítására.

A garantált jövedelem 'felszabadítaná a bérszolgálat zsarnokságából' a munkavállalót, aki így képességeinek, aktuális élethelyzetének megfelelő munkahelyet kereshetne magának, valamint folyamatosan fejleszthetné kompetenciát és javíthatna edukációs szintjén. Az alapjövedelem tehát kellő szabadságot biztosítana a munkavállalóknak, hogy olyan munkát vállaljanak, ami segíti őket az önmegvalósításban, holott a garantált bevétel nélkül az nem biztosítana kellő megélhetést a számára. Az így felszabaduló kreativitás jelentősen növelné az emberiség össztermelékenységét, ami jelenleg elveszik, mert az emberek többsége olyan munkára kényszerül, amit a legkevésbé sem élveznek.

Végül az alapjövedelem elleni leggyakrabban hangoztatott érv az, ami azt feltételezi, hogy az egyének elkényelmesednek, ellustulnak, dologtalanná válnak a biztos bevétel tudatában. Ez a félelem a csökkenő munkamennyiségből kevesebb adót, ami szűkösebb állami költségvetést eredményez. Ezen hatás viszont mérsékelhető, ha a polgárok az alapjövedelem tudatos kiegészítésére, ezáltal nagyobb társadalmi jólét elérése ösztökéltek.

BEFEJEZÉS³⁴

A minimálbér-szabályozó törvények a legalacsonyabb jövedelemszinten foglalkoztatott munkavállalókat érintik és szerte a világban a szegénység csökkentésének eszközeként alkalmazzák. Az ilyen típusú szabályozásokat az úgynevezett fősodráshoz (jellemzően: neoklasszikus) tartozó közgazdászok kevésbé támogatják, mint maga a társadalom. A több mint évszázados tapasztalat és az évtizedes közgazdasági kutatások ellenére máig élénk viták folynak az intézmény járulékos költségeiről és előnyeiről mind szakmában, mind a nagyközönség körében. A különböző álláspontok ideológiai, politikai, pénzügyi és nem utolsósorban érzelmi szempontból érvelnek a kapcsolódó jogszabályok mellett és ellen. Előbbiek azt hangoztatják, hogy nem bizonyítható a munkanélküliséget fokozó hatása, valamint elfogulatlanságukat árnyalja, hogy jellemzően azon szakszervezetek tagjaiból kerülnek ki, akik egyébként is az ezirányú intézkedések kedvezményezettjei. Az ellenérdekelt oldalon olyan alacsony jövedelmű munkavállalókat foglalkoztató munkaadók vannak, mint például a vendéglátó- vagy textilipar, esetleg a mezőgazdaság vállalkozásai. Az ellenérdekeltség miatt a tárgykörhöz kapcsolódó vitákról le kell bontani a szubjektív nézőpontokat; miközben kétségtelenül meg kell állapítani, hogy a minimálbér intézményének közvetlen hatásait rendkívül nehéz elválasztani a foglalkoztatást érintő egyéb befolyásoló változóktól. Az alábbiakban kísérletet teszek a korábban ismertetett elméleti és empirikus várakozások pro-kontra összefoglalására.

Érvek a minimálbérre vonatkozó jogszabályok mellett

- Csökkenti az úgynevezett pénzügyi stresszt a perifériára került munkavállalók körében, ezáltal bátorítja a folyamatos edukációt, ami végsősoron magasabb jövedelemszintű munkaköröket eredményez;
- növeli a társadalom legszegényebb és legsebezhetőbb rétegeinek életszínvonalát, szélesíti a társadalmi középosztályt;
- szemben a jövedelemátcsoportosítások azon részével, ami nem kötődik közvetlenül a foglalkoztatáshoz (például a munkanélküliek számára nyújtott jóléti kifizetések vagy élelmiszertámogatások), serkenti a munkahelyteremtés ösztönzőit;

³⁴ A fejezet az elméleti és empirikus szakmai véleményeket összegzi. A szerző álláspontját a következő, Összefoglalás címet viselő fejezetben ismerteti.

- jótékony hatással van a fogyasztás bővülésére azáltal, hogy több elkölthető jövedelmet biztosít az alacsonyjavadalmazású munkavállalók számára;
- ösztönzi az ipar hatékonyságát és az automatizálást;
- eltávolítja a gazdaságból az alacsony bérezésű munkahelyeket, így áttételesen ösztönzi a munkavállalók képzését és vándorlását a magasabb javadalmazású munkakörök irányába;
- csökkenti a kormányzat szociális jóléti kiadásainak mértékét;
- ösztönzi a polgárok munkaerőpiacra lépését.

Érvek a minimálbért szabályozó jogszabályok ellen

- A minimálbér önmagában nem hatékony eszköz a szegénység enyhítésére, sőt valójában a szegénység növekedését eredményezi a munkanélküliséget esetlegesen bővítő hatásai miatt;
- egyfajta gazdaságpolitikai protekcionista eszközként kizárja az alacsony jövedelmezőségű vállalkozásokat a munkaerőpiacról;
- csökkenti a munkavállalók által önként vállalt munkaidőmennyiséget, ami a munkaórák számának esésével és végső soron munkahelyek megszűnésével jár együtt;
- egyes vélekedések szerint inflációgerjesztő hatása van, mivel a vállalkozások megpróbálhatják emelkedő költségeiket az értékesített termékek árába építeni;
- pozitívan diszkriminálja a munkahelyhez jutott munkavállalókat a munkaerőpiacról kizorult társaikkal szemben;
- ösztönzi a munkáltatókat az alacsony hozzáadott értékű, kreativitást nem igénylő munkakörök gépek általi kiváltására;
- ismertek arra vonatkozó feltételezések, miszerint különböző társadalmi csoportokat (etnikai vagy nemi alapon) kizorít a munkaerőpiacról;
- a szakképzetlen munkavállalók emelkedő bértömege csökkenti a képzettséghez kötött munkakörök jövedelmét;
- kevésbé hatékony eszköz a szegénység csökkentésére, mint például a bértámogatások;
- fékezi az alacsonyan képzett állampolgárok edukációját, mert idő előtt vonzza be őket a munkaerőpiacra;
- visszaveti az alacsony képzettséget igénylő munkahelyek létrehozásának ütemét.

A minimálbér intézménye kritikusai között széles körben elterjedt álláspont, hogy az eszköz nem kellőképpen hatékony a szegénység csökkentésében. A foglalkoztatási ráta nagyobb arányban csökkenhet, mint a legalacsonyabban díjazott munkavállalói tömegek jövedelme, ezáltal csökkentve a nemzetgazdaságban megszerezhető és elkölthető összjövedelmet. Mivel a gazdaság munkaerővel rosszul ellátott ágazatai elnyelik a szabályozás által érintett ágazatokból kiszoruló humán erőforrást, az előbbieken a megszűnő bérnyomás miatt olyan mértékben csökkenhetnek a bérek, amit nem képes ellensúlyozni az utóbbiak bérnyeresége. A törvényi korlátozás, amely által a munkáltatók nem fizethetnek kevesebbet, mint a jogszabályban előírt bér ahhoz vezethet, hogy bizonyos munkavállalói csoportok és társadalmi rétegek egyáltalán nem lesznek képesek belépni a munkaerőpiacra. Minden a családi jövedelemeloszlásra is negatív hatással bírhat.

A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet³⁵ 2006-ban közzétett véleménye szerint nem mutatható ki közvetlen összefüggés a munkanélküliség mértéke és a gazdaságpolitikai kormányzat minimálbér-szabályozó törekvései között. A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet³⁶³⁷ 2010-es jelentése úgy fogalmaz, hogy a tizenévesek és az alacsony képzettségű felnőttek foglalkoztatásának költsége egyenesen csökkenthető minimális képzési bérek meghatározása esetén.

Az egyesült királyságbeli – a gazdasági teljesítményt vizsgáló – The Centre of Economic Performance nem talált kimutatható kölcsönhatást a minimálbér gerjesztette béremelkedés és a foglalkoztatási szint alakulása között. A minimálbér-érintett ágazatokban a munkaadók a munkavállalók hatékonyabb munkavégzésre ösztönzésével és a munkaórák csökkentésével reagáltak. Az ezen ágazatok által kibocsátott termékek és szolgáltatások ára azonban gyorsabban emelkedett a nem érintett ágazatok árainál.

2014-ben az Egyesült Államokban jelent meg egy olyan tanulmány, ami arra a következtetésre jut, hogy a munkahelyteremtés mértéke dinamikusabb a minimálbéreket erélyesebben növelő államokban: a legmagasabb minimálbérrel rendelkező tagállamban jött létre arányaiban a legtöbb új munkahely a vizsgált időszakban.³⁸

³⁵ International Labour Organization (röviden: ILO).

³⁶ Organisation for Economic Co-operation and Development (röviden: OECD).

³⁷ Scarpetta, Stephano and others (2010): Rising Youth Unemployment During The Crisis: How to Prevent Negative Long-Term Consequences on a Generation? OECD.

³⁸ Wolcott, Ben (2014): Job Creation Faster in States that Raised the Minimum Wage?

A történeti háttérrel bemutatott 2.1 fejezetben említésre került a minimálbérre vonatkozó jogszabályok életbelépése Németországban. A Deutsche Bundesbank³⁹ értékelése szerint a 2015-öt követő fejlemények azt mutatták, hogy az intézmény hatása egyrészt nem csökkentette az osztálytársadalmi foglalkoztatottság mértékét, de bizonyos ágazatokban és régiókban a munkahelyek számának csökkenésével találkozhatunk. Az intézmény összességében arra a következtetésre jutott, hogy a minimálbér bevezetésének hatása a munkahelyek számának teljes mennyiségére meglehetősen korlátozott a jelenlegi gazdasági-társadalmi környezetben.

³⁹ Janssen (2015): The German Minimum Wage Is Not A Job Killer. Social Europe.

ÖSSZEFOGLALÁS

A minimálbér-szabályozás/emelés kérdéskörének elemzése során számos a gazdaság szerkezetét, szabályozását, az egyének képességeit és lehetőségeit, a vállalkozások hatékonyságát és jövedelmezőségét, az újraelosztás anomáliát feltáró szempont bemutatására a terjedelmi kötöttségek, valamint szerkesztési elvek miatt ebben a dolgozatban nem került sor. A problémakör ekkora terjedelmű bemutatása is bizonyítja a tárgyalt téma komplexitását és bonyolultságát, az egymásnak ellenfelező érdekek és célok sokrétűségét.

A dolgozat mindemellett bizonyította, hogy az akadémiai keresleti-kínálati modell nagyszerű elméleti hipotézis, de a társadalmi-gazdasági sokszínűség bemutatására, elemzésére és prognózisok készítésére a gyakorlatban alkalmatlan. A munkaerőpiac ugyanis pont a humán tényező összetettsége és sokszor kiszámíthatatlansága, egyéni döntési lehetőségei, önérdékvezéreltsége miatt nem mutatható be árupiacként. A gyakorlatban ugyanis nem egyensúlyi, csupán egyensúlyszerű állapotok alakulnak ki, ami a keresleti oldal erőfölénye miatt egyoldalúvá teszi az egyensúlyinak nevezett jövedelemszint beállítását. Ennek következtében van szükség az állami szintű beavatkozásra, hogy a munka bérben kifejezett értéke visszatükrözze a létfenntartás biztosításához szükséges jövedelemszintet.

A magyarországi szabályozás vizsgálata kitűnő kutatási terület volt a minimálbér-szabályozás körüli véleménykülönbségek feltárása. A 2001-2002-es, valamint a 2012-et követő radikális emelések ugyanis rendre cáfolták az elemzői várakozásokat: az intézkedések dacára a foglalkoztatottság mértéke szignifikánsan növekedett, a munkanélküliségi mutató javult, az infláció mértékére nem volt hatással. Ellenben az elsőt megelőző, valamint a köztes időszak piaci elvárásokat kiszolgáló politikája alatt a fenti mutatószámok folyamatos romlást mutattak, miközben a munkaértéket drámai mértékben eltávolították a létminimumhoz képest.

Természetesen a minimálbér-emelések nem jártak, nem járhattak érdeksérelem nélkül. Kiszorultak a piacról olyan gazdasági szereplők, amelyek nem voltak kellőképpen versenyképesek; nehezebbé vált a munkához jutása azoknak, akik képzettsége elmaradt a piaci igényektől; továbbá növelte a regionális egyenlőtlenséget, kiemelve az ország átlagából a Győr-Székesfehérvár-Budapest-Hatvan korridort, illetve szigetszerűen

Szegedet és Debrecent. A dolgozat végül arra is választ próbált adni, milyen módszerek és lehetőségek mutatkozhatnak a társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségek kiegyenlítésére.

Összefoglalóan megállapítható, hogy a minimálbér, mint társadalomjóléti eszköz sikeresen alkalmazható intézmény a kormányzat kezében, amennyiben azt a kínálati oldal elégtelen alkuerejének kellő mértékű alátámasztására használja. A szabályozás ösztársadalmi és gazdasági hasznossága láthatóan felülmúlta az elszenvedett veszteségeket. Célzott gazdaságpolitikai lépésekkel ezen hátrányok mérséklése is lehetséges, miközben a minimálbér foglalkoztatottság-generáló, inflációt és inaktivitást visszavető hatása fokozható.

IRODALOMJEGYZÉK

Anyadike-Danes, Michael-Godley, Wynne (1989): Real Wages and Employment: A Spectical View of Some Recent Empirical Work. The Manchester School.

Blinder, Alan S. (1996): The \$5.15 Question. The New York Times.

Boal, William M.-Ransom, Michael R. (1997): Monopsony in the Labor Market. Journal of Economic Literature, 86-112. o.

Bod Péter Ákos (2015): Tervgazdaságból piactgazdaságba. A magyar gazdaság szerkezetváltása. Történelemtanárok Egyesülete

Brown, Charles-Gilroy, Curtis-Kohen, Andrew (1983): Time-Series Evidence of the Effect of the Minimum Wage on Youth Employment and Unemployment. The Journal of Human Resources.

Card, David-Alan B. Krueger (1994): Minimum Wages and Employment: a Case Study of the Fast-food Industry in New Jersey and Pennsylvania. American Economic Review, 4. sz. (szeptember) 772-793. o.

Card, David-Alan B. Krueger (1995): Myth and Measurement – the New Economics of the Minimum Wage. Princeton University Press, Princeton.

Ehrenreich, Barbara (2001): Nickel and Dimed: On (Not) Getting By in America. New York: Holt Paperbacks.

Freid Mónika-Holka Gyula (2011): A társadalmi-gazdasági változások néhány vonása az elmúlt 20 évben (1989-2009). Statisztikai Szemle, 89. évfolyam, 1. szám, 20-49. o.

Field, Gary S. (1994): The Unemployment Effects of Minimum Wages. International Journal of Manpower.

Gábor R. István (2010): „Minimálbér-paradoxon” versenyzői munkaerőpiacon? Egy gondolat kísérlet tanulságai. Közgazdasági Szemle, 2. sz. 131-141. o.

Gábor R. István (2010): A minimálbér-szabályozás dilemmájának különös jelentőségéről a volt szocialista országokban – egy összehasonlító nemzetközi kutatás apropóján. Közgazdasági Szemle, 12. sz. 1065-1071. o.

Janssen (2015): The German Minimum Wage Is Not A Job Killer. Social Europe.

- Kertesi Gábor-Köllő János (2004): A 2001. évi minimálbr-emelés foglalkoztatási következményei. Közgazdasági Szemle, 4. sz., 293-324. o.
- Keynes, J.M. (1965): A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- Kiss Ambrus (2016): A dolgozói szegénység és a létminim. Új Egyenlőség, 2016. december
- Krugman, Paul (2013): Economics. Worth Publishers.
- Lennart Erixon (2008): The Rehn-Meidner model in Sweden: its rise, challenges and survival. Department of Economics, Stockholm University.
- Mankiw, N. Gregory (2011): Principles of Macroeconomics. South-Western Pub.
- Oblath Gábor-Pula Gábor (2000): Makrogazdasági folyamatok és szerkezeti átalakulás a kilencvenes években Magyarországon. Társadalmi riport 2000, 46-78. o
- Sabia, Joseph J.-Nielsen, Robert B. (2012): Can Raising the Minimum Wage Reduce Poverty and Hardship? Employment Policies Institute.
- Scarpetta, Stephano, Anne Sonnet, Thomas Manfredi (2010): Rising Youth Unemployment During The Crisis: How to Prevent Negative Long-Term Consequences on a Generation? OECD.
- Scharle Ágota-Váradi Balázs (2009): A területileg differenciált minimálbér indokoltságának vizsgálata. Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet, október 21.
- Szabó Péter András (2007): A 2000-2001. évi minimálbér-emelés hatása a jövedelemeloszlásra. Közgazdasági Szemle, 2007. 5.sz. 397-414. o.
- Szincsák Gergő László (2018): A minimálbér szerepe a gazdaságpolitikában. Budapesti Gazdasági Egyetem, Tudományos Diákköri Konferencia.
- Waltmann, Jerold (2000): The Politics of the Minimum Wage. University of Illinois Press.
- Wellington, Alison J. (1991): Effects of the Minimum Wage on the Employment Status of Youth: An Update. The Journal of Human Resources.
- Werner, Andrea; Lim, Ming (2016): The Ethics of the Living Wage: A Review and Research Agenda. Journal of Business Ethics. 433-447. o.

White, Graham (2013): The Poverty of Conventional Economic Wisdom and the Search for Alternative Economic and Social Policies. The Drawing Board: An Australian Review of Public Affairs.

Wolcott, Ben (2014): Job Creation Faster in States that Raised the Minimum Wage?

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet: A minimálbér és a foglalkoztatott létszám változása Magyarországon 1992 és 2015 között

Év	Minimálbér (Ft/hó)	Minimálbér változása az előző évhez képest (%)	Foglalkoztatottak száma (ezer fő)	Foglalkoztatottak számának változása az előző évhez képest (%)
1992	8000	114,3	4028,3	94,8
1993	9000	112,5	3770,3	93,6
1994	10500	116,7	3692,8	97,9
1995	12200	116,2	3622,8	98,1
1996	14500	118,8	3605,1	99,5
1997	17000	117,2	3610,3	100,1
1998	19500	114,7	3695,6	100,2
1999	22500	115,4	3809,3	103,1
2000	25500	113,3	3856,2	101,2
2001	40000	156,9	3868,3	100,3
2002	50000	125,0	3870,6	100,1
2003	50000	100,0	3921,9	101,3
2004	53000	106,0	3900,4	99,5
2005	57000	107,5	3901,5	100,0
2006	62500	109,6	3928,4	100,6
2007	65500	104,8	3902,0	99,3
2008	69000	105,3	3848,3	98,6
2009	71500	103,6	3747,8	97,4
2010	73500	102,8	3732,4	99,6
2011	78000	106,1	3759,0	100,7
2012	93000	119,2	3827,2	101,8
2013	98000	105,4	3892,8	101,7
2014	101500	103,6	4100,8	105,3
2015	105000	103,4	4210,5	102,7
2016	111000	105,7	4351,6	103,3
2017	127500	114,8	4421,4	101,6
2018	138000	108,2	n.a.	n.a.